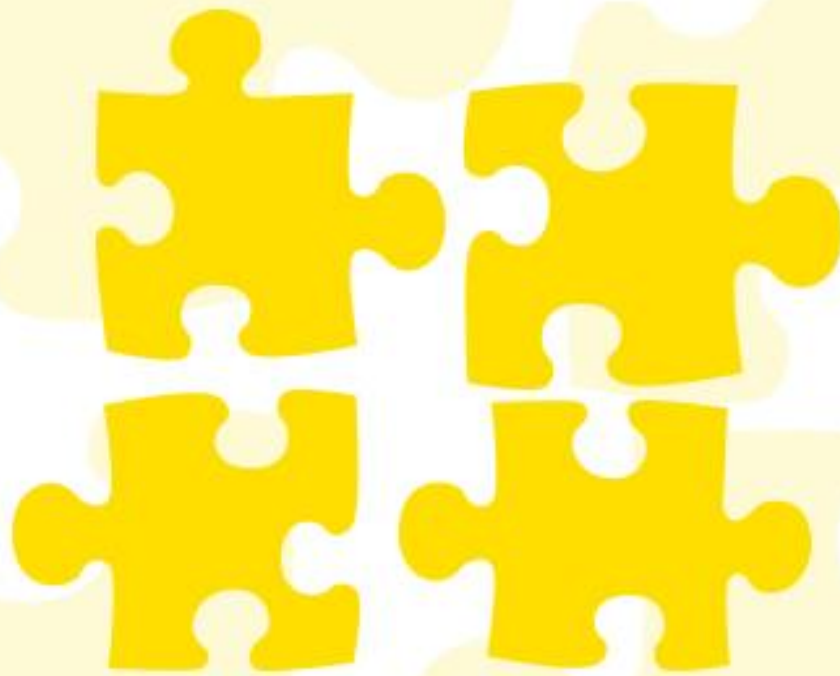

กรณีศึกษาต้นแบบ การพัฒนาเมืองสุขภาวะของไทย

ต้นแบบการพัฒนาเมืองสุขภาวะของไทย

1. หลักคิดของวิธีการเชิงระบบ (Systems Approach)

ในส่วนนี้จะมีการประยุกต์ใช้วิธีการเชิงระบบ (Systems Approach) ที่พัฒนาขึ้นโดยสภาวิทยาศาสตร์ระหว่างประเทศ (International Council of Science: ICSU) เข้ากับประเด็นปัญหาเมือง เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดีของคนเมือง โดยการมุ่งเน้นทำความเข้าใจระบบเมืองด้วยการศึกษาหาสาเหตุและผลกระทบระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันในระบบ และพยายามหลีกเลี่ยงการพิจารณาผลกระทบแบบแยกส่วนที่อาจส่งผลให้การวิเคราะห์ถูกต้องเพียงบางส่วน และมีผลแคบในระยะสั้นเท่านั้น ฉะนั้น ปัจจัยที่ขับเคลื่อนการมีสุขภาวะกับความเป็นอยู่ที่ดีของคนเมืองจึงต้องมีการเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และชีวภาพภายในระบบของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ การศึกษาปัญหาที่คาบเกี่ยวกันระหว่างเรื่องสุขภาวะของคนเมืองกับการออกแบบเมืองต้องศึกษาในภาพกว้างให้มากที่สุดด้วย

วิธีการเชิงระบบชี้ให้เห็นถึงรูปแบบของการเกิดปัญหาและปัจจัยที่เป็น “ต้นตอของเหตุ (Causes of the Causes)” ที่ส่งผลสืบเนื่องให้เกิดสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดีในเมือง อันจะช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน นอกจากนี้ วิธีการเชิงระบบยังส่งเสริมให้นโยบายที่มีหลักฐานทางวิชาการรองรับนั้นมีประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย เพราะผลของนโยบายอาจก่อให้เกิดผลสืบเนื่องที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ อย่างไรก็ตาม นโยบายที่ดีจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้กำหนดนโยบายและประชาชนในการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะกระตุ้นให้เขาคิดได้ว่า นโยบายที่แทรกแซงแค่เฉพาะบางส่วนของระบบที่ซับซ้อนนั้น อาจทำให้เกิดผลกระทบที่ไม่คาดคิดตามมาได้ เพราะเมืองแต่ละแห่งต่างมีทิศทางการพัฒนา โอกาส อุปสรรคและความท้าทายที่ต่างกันออกไป

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดคำถามสำคัญคือ เมืองเหล่านั้นจะพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างไรในแนวทางของตัวเอง โดยที่คนในเมืองยังคงมีความอยู่ดีกินดีและทรัพยากรของเมืองไม่สูญไปตามกาลเวลา ดังนั้น เราจึงหยิบเมืองบางแห่งมาเป็นกรณีศึกษาในการวิเคราะห์แนวทางพัฒนาและแก้ปัญหาไปสู่ความมีสุขภาวะ ซึ่งสามารถแบ่งการพัฒนาเมืองออกได้เป็น “การพัฒนาเมืองที่นำโดยท้องถิ่น” กับ “การพัฒนาเมืองที่นำโดยภาคประชาสังคม”

เมืองยะลา ต้นแบบเมืองสุขภาวะสู่สันติสุข

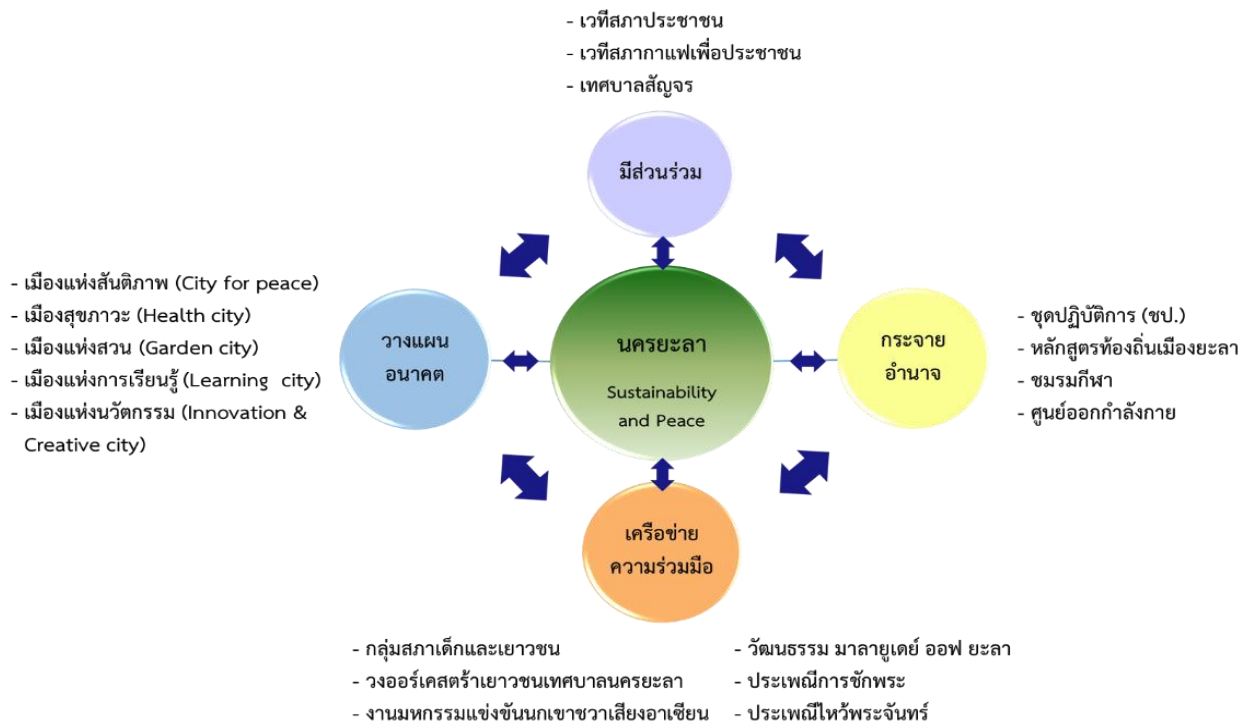
ความเป็นมา

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา เทศบาลนครยะลาได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย โดยมีเหตุการณ์ลอบทำร้าย วางเพลิง วางระเบิด และจลาจลเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สร้างความเสียหายทั้งต่อชีวิต ทรัพย์สิน ภาวลักษณะของยะลา ก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคมและเป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการพัฒนาเมืองยะลา กระทบทั้งด้านการเมือง ด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม และด้านสุขภาวะของคนเมือง อีกทั้งเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นได้สร้างความแปลกแยกของคนในพื้นที่ ทำให้เกิดความหวาดระแวง ด้วยเหตุนี้เทศบาลนครยะลา จึงต้องเร่งดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ชาวยะลาอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขบนบริบทความแตกต่างทางสังคมให้ได้

ประเด็นขับเคลื่อน

การเป็นเมืองสันติสุข เทศบาลนครยะลาให้ความสำคัญกับทุกมิติของการพัฒนาเมือง เพราะเชื่อว่าหากประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีจะช่วยสร้างสันติสุขได้ โดยมีแนวคิดการพัฒนาเมือง 4 ด้านใหญ่ ๆ (แผนภาพที่ 4) คือ (1) เน้นการมีส่วนร่วม (2) สร้างการกระจายอำนาจ (3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ และ (4) การวางแผนอนาคตของเมืองยะลาาร่วมกัน ทั้งนี้ ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะต่อการออกแบบและดำเนินโครงการ เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของเมือง

แผนภาพที่ 1 แนวคิดการบริหารงานของเทศบาลนครยะลา

ที่มา: เทศบาลนครยะลา (2558)

เทศบาลนครยะลาดำเนินโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคนและสร้างความสันติสุข ความสมานฉันท์ในพื้นที่ เพื่อให้คนในสังคมมีความสามัคคี และอยู่ร่วมกันได้แม้ต่างวัฒนธรรม โครงการที่เทศบาลนครยะลาดำเนินการส่วนใหญ่ล้วนมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาคนและสร้างสันติสุขทั้งสิ้น โดยสามารถแบ่งกิจกรรมการพัฒนาเมืองตามแนวคิดการบริหารงานได้ 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง เครือข่ายความร่วมมือ คือ การทำงานแบบสร้างเครือข่ายโดยให้แต่ละหน่วยงานมีการเชื่อมโยงประสานกัน เพื่อให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในกิจกรรมเหล่านี้ คือ (1) *วงออร์เคสตราเยาวชน* เป็นวงออร์เคสตราของเทศบาลแห่งเดียวในไทย เพื่อใช้ดนตรีกล่อมเกลาคิดใจและสร้างความสามัคคีของเยาวชน (2) *กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน* เป็นการสร้างผู้นำเพื่อร่วมขับเคลื่อนงานเทศบาลฯ (3) *งานมหกรรมแข่งขันนกเขาชวาเสียงอาเซียน* การแข่งขันนกกรงหัวจุกใหญ่ที่สุดในโลก (4) *มาลายูเดย์ออฟยะลา* จัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมมาลายูแห่งแรกและแห่งเดียวของไทย (5) *ประเพณีการชักพระ* ประเพณีสำหรับศาสนาพุทธที่ใหญ่ที่สุดในสามจังหวัด และ (6) *ประเพณีไหว้พระจันทร์* จัดงานอย่างยิ่งใหญ่เพื่อคนจีนในเมืองยะลา

ส่วนที่สอง การกระจายอำนาจ คือ การกระจายอำนาจให้แต่ละชุมชนมีโอกาสได้คิด บริหารจัดการ และเสนอทางออกของปัญหาด้วยตนเอง โดยใช้แนวคิดการกระจายอำนาจในกิจกรรมเหล่านี้ คือ (1) *ชุดปฏิบัติการ (ขป.)* ชุมชนดูแลความปลอดภัยในเมือง เกิดเป็นเครือข่ายสับปะรด (2) *หลักสูตรท้องถิ่นเมืองยะลา* เป็นการจัดทำความรู้ท้องถิ่นยะลาและหนังสืออ่านนอกเวลาโดยคนท้องถิ่น (3) *ชมรมกีฬา* สนับสนุนจัดตั้งชมรมด้านกีฬาและนันทนาการกว่า 8 ชมรม (4) *ศูนย์ออกกำลังกาย* มีกิจกรรมหลากหลาย เช่น ฟิตเนสขนาดใหญ่ 2 ชั้น การเดินแอโรบิค เป็นต้น และ (5) *สนามแข่งกีฬา* มีทั้งสนามกีฬากลาง สนามฟุตบอลหญ้าเทียมจากรุนอก สนามแบดมินตัน สวนน้ำ โรงยิม ฯลฯ

ส่วนที่สาม การมีส่วนร่วม คือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทุกระดับ ทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน ชุมชน ทำให้การดำเนินงานและการจัดการปัญหาบางอย่างสามารถทำได้ด้วยตนเอง โดยออกแบบเวทีเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนในเมือง เช่น *เวทีสภาประชาชน* เวทีใหญ่ประจำปีที่ประชาชนทุกภาคส่วนเข้าร่วม *เวทีสภากาแฟเพื่อประชาชน* เวทีแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านแบบไม่เป็นทางการ โดยจัดเดือนละ 1 ครั้ง และ *เทศบาลสัญจร* ลงพื้นที่ จัดเวทีให้บริการประชาชนถึงชุมชน เพื่อรับฟังปัญหาชุมชน

ส่วนที่สี่ การวางแผนอนาคต คือ การวางแผนเป้าหมายในการพัฒนาเมืองสู่ความยั่งยืนให้เมืองยะลาเป็นเมืองที่มีความจุดแข็ง และส่งเสริมให้คนในเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกด้าน โดยได้วางแผนอนาคต แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้ (1) *เมืองแห่งสันติภาพ* สร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในสังคมพหุวัฒนธรรม (2) *เมืองสุขภาวะ* สนับสนุนชมรมออกกำลังกายและการสนับสนุนกีฬาทุกประเภท (3) *เมืองแห่งสวน* สร้างสวนสาธารณะเพิ่มเพื่อส่งเสริมให้สุขภาวะคนเมือง (4) *เมืองแห่งการเรียนรู้* พัฒนาการศึกษามือเมืองให้มีประสิทธิภาพ โดยการสร้างและส่งเสริมให้เด็กมีการเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น อุทยานการเรียนรู้ TK Park และ (5) *เมืองแห่งนวัตกรรม* มุ่งเน้น “การพัฒนา

เศรษฐกิจท้องถิ่น” คือ การนำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีในท้องถิ่น นามาพัฒนา ปรับปรุง และสร้างตลาดเพื่อสร้างรายได้อย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์

การวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงระบบ

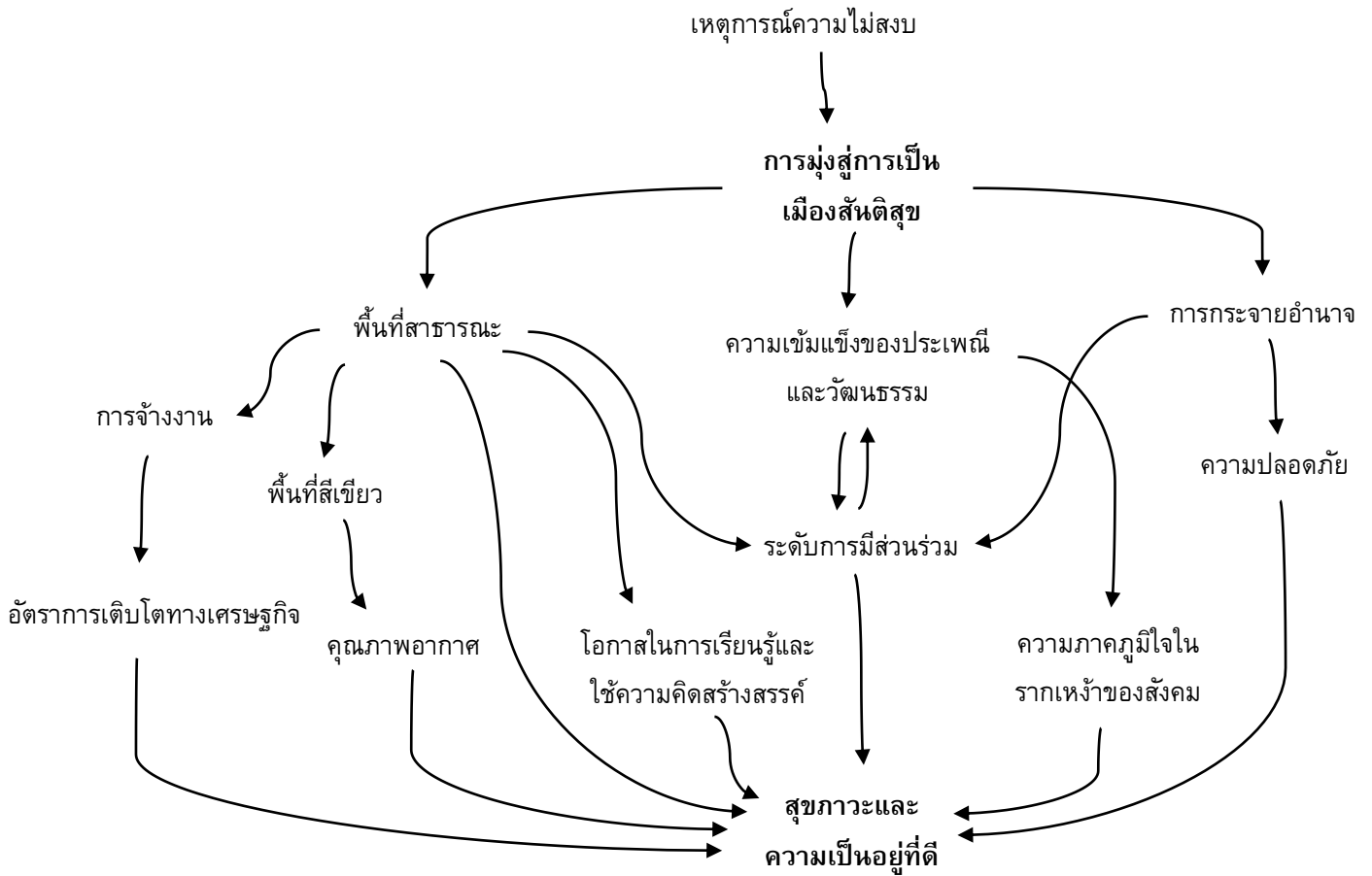
หากนำวิธีการเชิงระบบ (Systems Approach) มาวิเคราะห์ว่า “เมืองสันติสุขจะนำไปสู่ความมีสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดีได้อย่างไร” ผ่านการใช้แผนภาพแสดงอิทธิพล (influence diagram) แล้วสามารถอธิบายได้ว่า เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่งผลให้คนเมืองเกิดความหวาดระแวงต่อกัน บรรยากาศเต็มไปด้วยความขัดแย้ง เมืองยะลาจึงมุ่งมั่นที่จะฟื้นฟูสันติสุขให้กลับมา โดยเน้นสร้างการมีส่วนร่วมด้วยการเปิดพื้นที่สาธารณะ จัดงานประเพณีและวัฒนธรรม พร้อมทั้งกระจายอำนาจให้ชุมชน

การเปิดพื้นที่สาธารณะมีผลกระทบต่อเมืองหลากหลายทาง ไม่ว่าจะเป็นถนนคนเดินที่ช่วยสร้างการจ้างงาน สวนสาธารณะที่ช่วยเพิ่มและอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวในเมือง สถานที่ออกกำลังกายที่สร้างเสริมสุขภาพคนเมืองได้โดยตรง ตลอดจนพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้ TK Park ที่สร้างโอกาสในการเรียนรู้และใช้ความคิดสร้างสรรค์

ในขณะเดียวกัน การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม จะเป็นการเปิดพื้นที่ให้คนเมืองได้ทำกิจกรรมร่วมกัน รักษาประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม สร้างการมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในเมือง จนเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้า ส่งผลให้คนเมืองมีสุขภาวะทางใจที่ดีขึ้น

ส่วนการกระจายอำนาจสู่ชุมชน เป็นการเสริมสร้างพลังชุมชนให้คอยช่วยสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยในเมือง หรือที่เรียกว่า ชุมปฏิบัติการ (ชป.) ส่งผลให้เมืองมีความปลอดภัยมากขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชน

แผนภาพที่ 2 แผนภาพแสดงอิทธิพลการเป็นเมืองสันติสุขสู่เมืองสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี

ที่มา: แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง (2559)

การวิเคราะห์ความยั่งยืนของการพัฒนาเมือง

เมืองยะลา มีศักยภาพในการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืนได้ด้วยการใช้จุดแข็งและโอกาสที่มีอยู่ดังต่อไปนี้

1) จุดแข็ง

- ผู้นำท้องถิ่นเข้มแข็ง เป็นที่ไว้วางใจของชาวบ้าน การเมืองท้องถิ่นมีเสถียรภาพ
- มีทุนทางสิ่งแวดล้อม ป่าอุดมสมบูรณ์ พื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูก มีผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพ
- มีทุนวัฒนธรรมที่ยาวนานและหลากหลาย สามารถอยู่ร่วมกันได้
- มีทุนมนุษย์ที่ดี การศึกษามีคุณภาพ
- มีการวางผังเมืองอย่างเป็นระบบ

2) โอกาส

- การเผชิญและรับมือกับสถานการณ์ความรุนแรง
- แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต มอบรางวัลเมืองสันติสุขให้แก่เมืองยะลา และสร้างความร่วมมือระหว่างเทศบาลนครยะลากับมหาวิทยาลัยรังสิต

ในทางตรงกันข้าม เมืองยะลาก็มีจุดอ่อนและอุปสรรคที่อาจมาขวางกั้นการพัฒนาเช่นกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) จุดอ่อน

- ประชากรมีจำนวนน้อย
- ขาดความหลากหลายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจเมืองขึ้นอยู่กับยางพาราและผลไม้เป็นส่วนมาก

2) อุปสรรค

- สถานการณ์ความรุนแรงกระทบความเชื่อมั่นของคนภายนอก
- รูปแบบการคมนาคมเปลี่ยนไป

การวิเคราะห์ความสำเร็จและความท้าทาย

ด้วยความที่เมืองยะลาต้องเผชิญและรับมือกับสถานการณ์ความรุนแรงอยู่เสมอ ทำให้เมืองยะลามีบทเรียนจากความเจ็บปวดและความรู้สึกหวาดระแวง คนเมืองจึงสามารถอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม อีกทั้งการเมืองท้องถิ่นที่มีเสถียรภาพ ส่งผลให้ผู้นำท้องถิ่นดำเนินนโยบายได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านคุณภาพชีวิตที่เน้นการศึกษา กับสุขภาพของคน รวมถึงความสะอาดกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง และด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเกษตรกรรม เนื่องจากเมืองยะลามีผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นกล้วยหิน ส้มโชกุน และลองกอง ซึ่งจะมีการทำวิจัยด้านนวัตกรรมการเกษตรร่วมกับมหาวิทยาลัยรังสิตในอนาคต

อย่างไรก็ตาม เมืองยะลา มีความท้าทายอย่างมากในด้านเศรษฐกิจ ทั้งในแง่การผลิตและการบริโภค เนื่องจากยะลามีจำนวนประชากรที่น้อยกว่าจังหวัดอื่น และภาคการผลิตที่โดดเด่นและสร้างรายได้หลักให้กับเมืองมีเพียงยางพาราและผลไม้เท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น ผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงและรูปแบบการเดินทางที่จากเดิมคนนั่งรถไฟซึ่งต้องผ่านยะลาเปลี่ยนไปเดินทางด้วยรถยนต์ไม่กี่เครื่องบิน ทำให้เมืองยะลาดึงดูดคนได้ยากขึ้นไปอีก จึงเป็นโจทย์ท้าทายสำหรับเมืองยะลาในการขยายขยายเศรษฐกิจเมือง ภายใต้ทุนที่มีอยู่

ผลลัพธ์ที่เกิดผลกระทบกับสังคม

เมืองยะลามีทุนเดิมที่ดีอยู่แล้ว ทั้งการศึกษา วัฒนธรรม เกษตรกรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อม แต่คนภายนอกก็ยังเข้าถึงไม่ได้มากนัก เทศบาลนครยะลาจึงเป็นเสมือนไฟฉายส่องทางให้กับเมืองให้เดินไปในทิศทางที่มีความได้เปรียบ สร้างเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตคนเมืองได้ ทั้งนี้เพราะเทศบาลนครยะลาเป็นผู้ที่เห็นภาพรวม รู้จุดแข็งจุดอ่อน ทำให้แก้ไขปัญหาได้ตรงจุด

เมืองจันทบูร ต้นแบบสร้างเศรษฐกิจชุมชนเพื่อสุขภาวะ

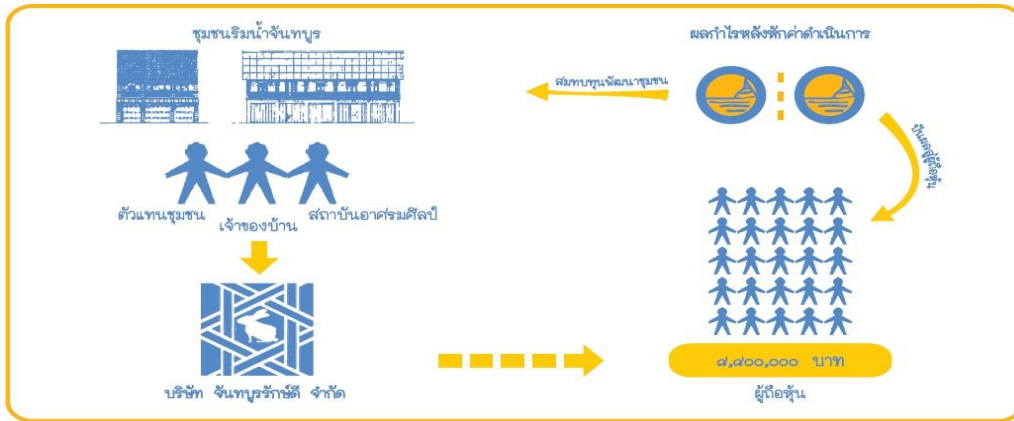
ความเป็นมา

ชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่ เริ่มก่อตั้งตั้งแต่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชุมชนแห่งนี้มีผู้คนอาศัยกันอย่างหนาแน่น เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นจีน ญวน ไทย ปัจจุบันยังคงมีความดั้งเดิมหลงเหลืออยู่มาก โดยเฉพาะอาคาร สถาปัตยกรรม บ้านเรือนของผู้คนในสมัยตั้งแต่ตั้งชุมชน ปี 2552 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเข้าร่วมการพัฒนาพื้นที่ โดยกระตุ้นให้เกิดถนนคนเดิน อีกทั้งมีกระแสของการท่องเที่ยวเมืองเก่ากระตุ้นให้ชุมชนเริ่มตระหนักถึงอนาคตของตนเอง จึงจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนภายใต้ชื่อบริษัท “ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำ” โดยมีสถาบันอาศรมศิลป์เป็นที่ปรึกษาในการทำงาน ให้ความสำคัญกับความอนุรักษ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมใน

ประเด็นขับเคลื่อน

เมื่อคนในชุมชนคิดถึงอนาคตและขยับการอนุรักษ์ด้วยตัวของชุมชนเองมากขึ้น สถาบันอาศรมศิลป์จึงชวนชาวบ้านสร้างทางเลือกใหม่ในการอนุรักษ์ โดยใช้หลักคิดคือชุมชนจะต้องร่วมรับผิดชอบโดยตรงเพื่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน จึงเลือกดำเนินการอนุรักษ์โดยใช้วิธีการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) เข้าออกแบบปรับปรุง พื้นฟู ตัวอาคาร สถาปัตยกรรมเรือนไม้เก่าแก่ ดำเนินการเป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ (Historic Inn) โดยที่ชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ และปรับชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แห่งใหม่ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยกระบวนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (ภาพที่ 1) คือมีการก่อตั้งบริษัทชุมชน เพื่อบริหารจัดการ และมีการระดมทุน โดยการขายหุ้น หุ้นละ 1,000 บาท ให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นเจ้าของกิจการร่วมกัน ผลกำไรนอกจากการปันผลตามสัดส่วนหุ้นแล้ว โครงการได้กำหนดให้ 10% จากผลกำไร จะมอบให้ชุมชนเพื่อทำประโยชน์ในการรักษาวัฒนธรรมตามแนวคิดกิจการเพื่อสังคม

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า ของชุมชนริมน้ำจันทบูร

ที่มา: ธิป ศรีสกุลไชยรักษ์ (2559)

หลังจากดำเนินการในปีแรก พบว่า ขณะนี้กิจการที่ชุมชนเป็นเจ้าของอยู่ มีกำไรเกินกว่าที่ตั้งเป้าไว้ อีกทั้งเกิดบ้านเรียนรัฐในชุมชนเพิ่มหลายหลัง คนในชุมชนเริ่มอยากเปิดบ้านของตนเอง เพราะบ้านทุกหลังมีภูมิปัญญาของตนเอง และในวันนี้ชุมชนริมน้ำจันทบูรได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งใหม่ของจังหวัดจันทบูร โดยวันเสาร์ – อาทิตย์ จะมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเสมอ ซึ่งก็สร้างความคึกคัก เกิดธุรกิจต่อเนื่อง และสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย

การวิเคราะห์

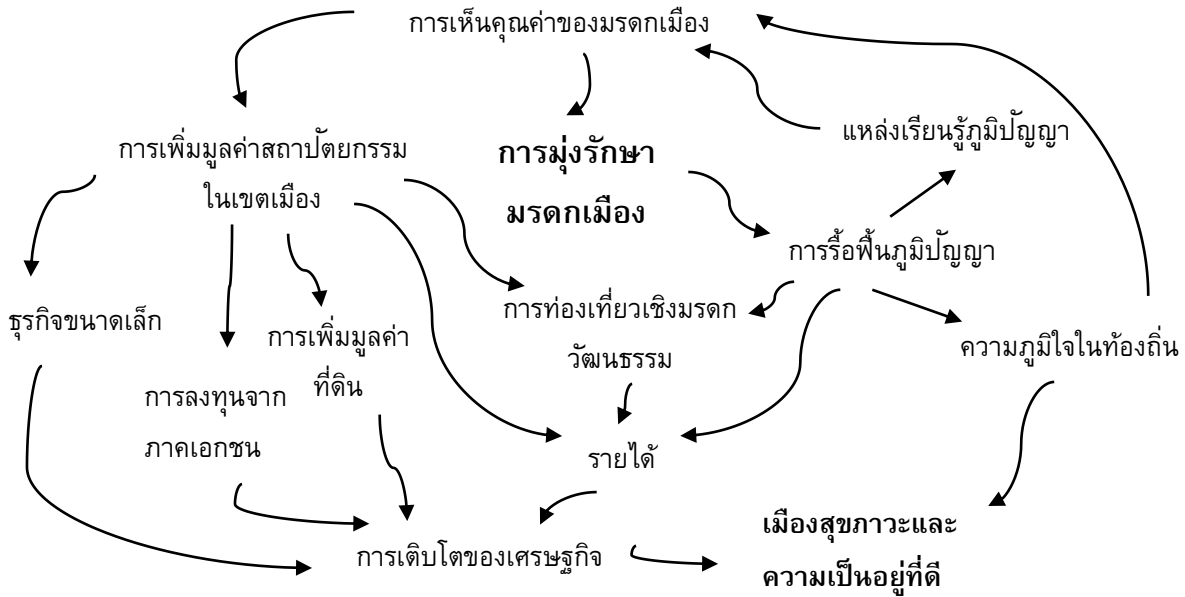
การวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงระบบ

ในการศึกษาเมืองสุภาพะ ในที่นี้จะประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงระบบ (systems approach) ที่พัฒนาโดย ICSU วิเคราะห์ เชื่อมโยง ให้เห็นภาพการขับเคลื่อนการอนุรักษ์มรดกเมืองสู่การสร้างสุภาพะเมือง (แผนภาพที่ 2) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

จากการเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น จึงใช้วิธีการคือการสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา เช่น การเปิดบ้านของตนเองเป็นศูนย์การเรียนรู้ และอีกวิธีคือการเพิ่มมูลค่าสถาปัตยกรรม โดยการก่อตั้งบริษัทชุมชน เพื่อออกแบบปรับปรุง พื้นฟู ตัวอาคารสถาปัตยกรรมเรือนไม้เก่าแก่ ดำเนินการเป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ทำให้ชุมชนจันทบูรกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมแห่งใหม่ ดึงดูดการลงทุนจากภาคเอกชน เกิดธุรกิจขนาดเล็กในชุมชน และทำให้มูลค่าที่ดินในชุมชนสูงขึ้น สร้างรายได้ และทำให้เศรษฐกิจในชุมชนเติบโตขึ้นด้วย

นอกจากรายได้และเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นในชุมชน การเปิดบ้านสร้างแหล่งเรียนรู้ และการรักษาสถาปัตยกรรมในเมืองยิ่งทำให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในความเก่าแก่และมีวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง โดยจะส่งผลทำให้เกิดการต่อยอดที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนตัวเอง ก้าวเข้าสู่การเป็นเมืองสุภาพะและมีความเป็นอยู่ที่ดี

แผนภาพที่ 2 แผนภาพแสดงอิทธิพลการรักษาเมืองเพื่อสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี

ที่มา: แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง (2559)

การวิเคราะห์ความยั่งยืนของการพัฒนาเมือง

เมืองจันทบุรี มีศักยภาพในการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืนได้ด้วยการใช้จุดแข็งและโอกาสที่มีอยู่ ดังต่อไปนี้

1) จุดแข็ง

- ชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น ไทย พม่า ญวน โดยชาวนวนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจันทบุรี ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ปัจจุบันมีคาทอลิกชาวนวนจำนวนประมาณ 130 คน โดยใช้เวลาดังถิ่นฐานเป็นเวลา 300 กว่าปีแล้ว
- ชุมชนเป็นชุมชนเก่า ชุมชนที่ตั้งมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มีความเก่าแก่ และยังคงเหลือความเป็นชุมชนเก่าที่คนยังมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในชุมชนสูง มีความใกล้ชิดกัน ทำกิจกรรมร่วมกันอยู่
- ชุมชนมีสถาปัตยกรรมและอาคารเก่าแก่หลงเหลืออยู่มาก ทั้งโบสถ์ วัด ที่เก่าแก่ และมีอาคารบ้านเรือนไม้ ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละเชื้อสาย ทั้งบ้านไม้เก่าแบบไทย และอาคารไม้แบบจีน

2) โอกาส

- กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีมากขึ้น การท่องเที่ยวชุมชนเก่า อาคารเก่า กลายเป็นที่นิยมทั้งคนชั้นกลาง และคนรุ่นใหม่ มากขึ้นกว่าเดิมมาก หลายที่ในประเทศไทยสามารถใช้ความเก่าของเมืองเป็นจุดขายในการท่องเที่ยวได้

- คนเข้าถึงข่าวสารได้ง่ายขึ้น ปัจจุบันสังคมอยู่ในยุคดิจิทัล ผู้คนติดต่อ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อ social media มากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นช่องทางที่จะนำเสนอภาพ และดึงผู้คนให้มาเที่ยวได้
- สถาบันการศึกษาให้ความสนใจเรื่องการอนุรักษ์ โดยเฉพาะสถาบันอาศรมศิลป์ ที่ต้องการหาพื้นที่ในการอนุรักษ์ชุมชนด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (social enterprise)
- มีองค์กรสนับสนุนการอนุรักษ์อาคารเก่า ทั้งในประเทศ เช่น สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ และต่างประเทศ เช่น FuturArc, Unesco โดยองค์กรเหล่านี้มีทั้งหลักการอนุรักษ์แบบสากล และมีการประเมินผ่านการให้รางวัลต่างๆ แก่พื้นที่อนุรักษ์ทั่วโลก

ในทางตรงกันข้าม เมืองจันทบุรีก็มีจุดอ่อนและอุปสรรคที่อาจมาขวางกั้นการพัฒนาเช่นกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) จุดอ่อน

- พื้นที่ไกลจากกรุงเทพมหานคร จันทบุรีห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 245 กิโลเมตร โดยใช้เวลาเดินทางกว่าประมาณ 4 ชม. ซึ่งเมื่อเทียบกับจังหวัดท่องเที่ยวอื่นๆ จันทบุรีมีระยะทางที่ไกล และใช้เวลานาน อาจส่งผลต่อแรงจูงใจของจำนวนนักท่องเที่ยวได้
- พื้นที่รองรับจำนวนคนได้จำกัด ชุมชนตั้งอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำ มีระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งเป็นขนาดพื้นที่ไม่ใหญ่มากนัก หากนักท่องเที่ยวหลังไหลเข้ามา อาจทำให้ไม่สามารถรองรับจำนวนคนได้มาก

2) อุปสรรค

- การลงทุนจากภายนอก หลังจากที่ชุมชนริมน้ำจันทบูร เริ่มมีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยว ทำให้เป็นพื้นที่เชิญชวนดึงดูด นักลงทุนจากภายนอกให้เข้ามาทำธุรกิจ ซึ่งบางธุรกิจเกิดผลเสียหรือไม่สอดคล้องกับทิศทางการอนุรักษ์ของชุมชน เช่น การเปิดร้านเหล้า ก่อให้เกิดความเสี่ยงดัง การซื้อที่ทำโรงแรมขนาดใหญ่ เป็นต้น

การวิเคราะห์ความสำเร็จและความท้าทาย

เมื่อวิเคราะห์ถึงความสามารถและจุดแข็งของชุมชนริมน้ำจันทบูร ในการจัดการกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชน กับโอกาสที่เข้ามาพบว่า ด้วยลักษณะของพื้นที่ ที่ยังคงความเป็นย่านเมืองเก่า เมื่อชุมชนได้ดำเนินงานจัดการวางแผนอนุรักษ์ชุมชน และใช้โอกาสที่กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กำลังเป็นที่นิยมของคนในสังคม ร่วมกับสถาบันอาศรมศิลป์ สถาบันการศึกษาที่สนใจด้านการอนุรักษ์ เปิดบ้านศูนย์การเรียนรู้ รวมตัวกันลงทุนปรับบ้านเก่าเป็นโรงแรม ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ในการอนุรักษ์ เพื่อหารายได้จากการนักท่องเที่ยว เป็นแรงจูงใจให้คนในชุมชนภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น

ในขณะเดียวกัน สังคมได้เข้าสู่ยุคดิจิทัล การสื่อสารทางออนไลน์เป็นการสื่อสารหลักของคนในสังคม ตัวชุมชนเองได้ใช้โอกาสนี้ สร้างเว็บไซต์ของตนเอง สร้าง page ใน Facebook ถ่ายทอดภาพและ

เรื่องราวของชุมชน ประกอบกับ ผู้ใช้ สื่อ Social Media ในปัจจุบันมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง การนำเสนอมากขึ้น ทำให้ชุมชนจับตามอง ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อดิจิทัลต่อๆ กัน ซึ่งทำให้ผู้คนที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้เข้ามาในชุมชนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ สถาบันหรือองค์กรด้านการอนุรักษ์เมือง มีหลายองค์กร ได้จัดการประกวดโครงการอนุรักษ์ดีเด่น ซึ่งทางชุมชนได้เสนอบ้านหลวงราชไมตรีเข้าประกวด ทำให้ได้รางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่น ประจำปี 2558 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้รางวัล Merit Award ของ UNESCO เป็นการยกย่องความสวยงาม การอนุรักษ์อย่างมีหลักการ และยังทำให้บ้านหลวงราชไมตรีเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม การทำงานของชุมชนริมน้ำจันทบูร มีอุปสรรคจากภายนอก เมื่อชุมชนกลายเป็นเมืองท่องเที่ยว ยิ่งทำให้ดึงดูดการลงทุนจากภายนอกเข้ามา มาก เช่น มีการเปิดร้านเหล้า มีการเข้ามาสร้างโรงแรมแบบใหม่ที่ไม่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ชุมชน ซึ่งหากชุมชนเองไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียว มีการแบ่งกลุ่ม หรือไม่สามัคคีกัน อาจทำให้ไม่สามารถรองรับหรือจัดการการลงทุนใหม่ๆ เหล่านี้ได้ นอกจากนี้ชุมชนพื้นที่รองรับจำนวนคนได้จำกัด หากนักท่องเที่ยวล้นไหลเข้ามา อาจทำให้ไม่สามารถรองรับจำนวนคนได้มาก แต่จุดอ่อนเรื่องพื้นที่ มองอีกด้านหนึ่งสามารถเป็นจุดแข็งของชุมชนได้ เพราะการจำกัดของพื้นที่ ทำให้สามารถคัดนักท่องเที่ยวได้ในระดับหนึ่ง โดยนักท่องเที่ยวที่มานั้นจะเป็นนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ผลลัพธ์ที่เกิดผลกระทบกับสังคม

การอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นการจุดประกายให้เกิดความตระหนักเรื่องการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของชุมชนในการมีส่วนร่วม ในชุมชนเป็นหุ้นส่วนเพื่อเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมร่วมกัน และช่วยกันดูแลกันเองจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีรูปแบบที่พอเหมาะลงตัวกับวิถีชุมชน สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน สร้างความภูมิใจให้กับผู้คนที่อาศัยอยู่ ซึ่งความภาคภูมิใจ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางใจ และรายได้ยิ่งช่วยทำให้ความเป็นอยู่ของในชุมชนนี้ดีขึ้น

เมืองน่าทน ต้นแบบเมืองปลอดภัยเพื่อสุขภาพ

ความเป็นมา

จากสถิติการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุบนท้องถนนของประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2551-2557 พบว่ามีผู้เสียชีวิตเฉลี่ยปีละ 8000 คน (ข้อมูลจากศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน) โดยการตายบนท้องถนนเป็นสาเหตุการตายอันดับ 1 ของการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุจากการสังชนทั้งหมด ในขณะเดียวกันจังหวัดน่านมีสถิติการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุการขนส่ง ตั้งแต่ปี 2549 – 2556 เฉลี่ยปีละ 76 คน (ข้อมูลจากสถานบริการสาธารณสุขจังหวัดน่าน) โดยมีสาเหตุหลักมาจากการดื่มแอลกอฮอล์ขณะขับรถ นอกจากอุบัติเหตุบนท้องถนน เมืองน่าทนยังมีการเกิดอุบัติเหตุในเด็กค่อนข้างสูง ส่งผลทำให้คนเสียชีวิตก่อนวัยอันควรจำนวนมาก ทำให้ค่าเฉลี่ยอายุของคนต่ำลง กระทบต่อคุณภาพชีวิตของคน ทำให้เทศบาลเมืองน่านเห็นความสำคัญของปัญหา จึงมีนโยบาย “สร้างเมืองแห่งความปลอดภัย”

ประเด็นขับเคลื่อน

จากความมุ่งมั่นในการดำเนินงานสร้างเมืองแห่งความปลอดภัย เทศบาลเมืองน่านได้ใช้แนวคิดเมืองปลอดภัยอย่างยั่งยืนแบบบูรณาการ 13 ประการ (แผนภาพที่ 1) ขององค์การอนามัยโลก (WHO) ที่เน้นหลัก การทำงานแบบมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน โดยมีสามภาคส่วนหลัก คือ หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน และภาคส่วนสำคัญอย่างชุมชนในเขตเทศบาล ทั้ง 31 ชุมชน เป็นแนวทางในการดำเนินงาน

แผนภาพที่ 1 รูปแบบทำงานชุมชนปลอดภัย ของเทศบาลเมืองน่าน

ที่มา: เทศบาลเมืองน่าน (2558)

หลังจากดำเนินการ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2551-2557 พบว่า อายุคาดเฉลี่ยของคนในเขตเทศบาลเมืองน่านสูงขึ้น โดยผู้ชายอายุคาดเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 5.7 ปี จากเดิม 70.3 ในปี พ.ศ. 2551 เป็น 76.0 ในปี พ.ศ.2557 และผู้หญิงอายุคาดเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 9.2 ปี จากเดิม 75.7 ในปี พ.ศ.2551 เป็น 84.9 ในปี พ.ศ.2557⁷ นอกจากนี้เทศบาลเมืองน่านได้ผ่านการประเมินและเข้าเป็นสมาชิกของชุมชนปลอดภัยโลกลำดับที่ 316 ขององค์การอนามัยโลก (WHO) และได้รับเลือกเป็นเจ้าภาพจัดงานประชุมระดับนานาชาติ ขององค์การอนามัยโลก (WHO) ว่าด้วยเรื่องของเมืองปลอดภัย ประจำปี 2558 ด้วย

การวิเคราะห์

การวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงระบบ

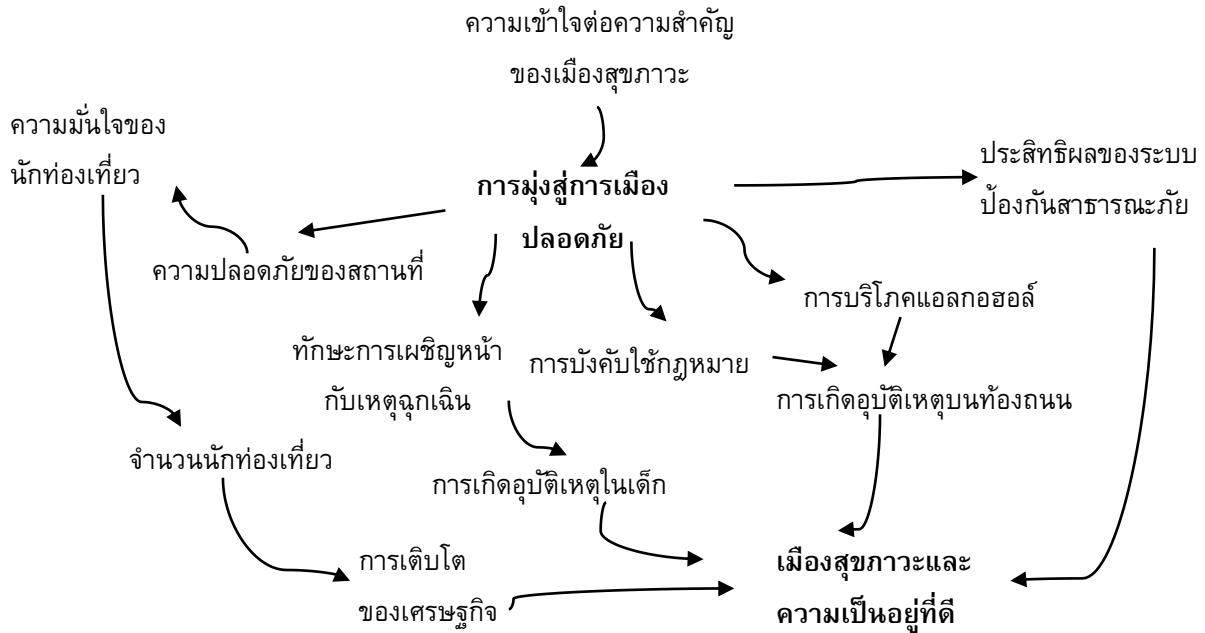
ในการศึกษาเมืองสุขภาวะ ในที่นี้จะประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงระบบ (systems approach) ที่พัฒนาโดย ICSU วิเคราะห์ เชื่อมโยง ให้เห็นภาพการขับเคลื่อนเมืองปลอดภัยสู่การสร้างสุขภาวะเมือง (แผนภาพที่ 2) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

ความมุ่งมั่นในการสร้างเมืองปลอดภัย ต้องคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เมืองน่านสร้างความเข้มงวดในกฎจราจรอย่างจริงจัง เช่น การรณรงค์ใส่หมวกนิรภัย การทาสีตีเส้นถนน การควบคุมการขายและดื่มแอลกอฮอล์ ในงานเทศกาลของเมือง การจัดการสถานที่ให้ปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน ปลอดภัย ชุมชนปลอดภัย สนามเด็กเล่นปลอดภัย มีการเพิ่มความรู้ให้แก่ผู้พิทักษ์ความปลอดภัย รวมทั้งทักษะในการเอาชีวิตรอดให้แก่เด็กและเยาวชนในการเผชิญต่อภัยอุบัติเหตุ เช่น การว่ายน้ำ เป็นต้น ที่สำคัญเมืองน่านยังได้สร้างระบบป้องกันภัยสาธารณะมีประสิทธิภาพ เช่น การเตือนเมื่อเกิดเหตุไฟไหม้ การชุดคลองป้องกันน้ำท่วม เตรียมความพร้อมเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ

จากการดำเนินงานในขั้นตอน ส่งผลให้อัตราการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน และการเกิดอุบัติเหตุในเด็กลดลง ช่วยส่งเสริมให้สุขภาวะของคนเมืองน่านที่มีคุณภาพ ไม่ตายก่อนวัยอันควร และทำให้ค่าเฉลี่ยอายุสูงขึ้นทั้งชายและหญิงอีกด้วย ทำให้น่านก้าวสู่การเป็นสังคมคุณภาพ และเป็นเมืองแห่งสุขภาวะเมืองหนึ่งของไทย

⁷ ข้อมูลจาก นพ.พงศ์เทพ วงศ์วัชรไพบูลย์ หัวหน้ากลุ่มงานเวชกรรมสังคมโรงพยาบาลน่าน ในการประชุมวิชาการชุมชนปลอดภัยโลก วันที่ 23-25 พ.ย. 2558 ณ จังหวัดน่าน

แผนภาพที่ 2 แผนภาพแสดงอิทธิพลการเป็นเมืองปลอดภัยเพื่อสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี

ที่มา: แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง (2559)

การวิเคราะห์ความยั่งยืนของการพัฒนาเมือง

เมืองน่าน มีศักยภาพในการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืนได้ด้วยการใช้จุดแข็งและโอกาสที่มีอยู่ดังต่อไปนี้

1) จุดแข็ง

- เมืองน่านมีพื้นที่ขนาดเล็ก โดยในเขตเทศบาล หรือในตัวเมืองมีประมาณ 6.4 ตารางกิโลเมตรเท่านั้น ขนาดของพื้นที่ทำให้การบริหารจัดการเมืองทำได้ง่ายและทั่วถึง โดยเฉพาะการสร้างเมืองปลอดภัย
- พื้นที่ดำรงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่ ด้วยความเป็นเมืองล้านนาตะวันออก ชาวเมืองน่านยังรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นศาสนสถาน วิถีชีวิตการแต่งกาย อาหาร และวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันแบบชุมชนคนล้านนา ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ดีของเมืองน่าน
- มีผู้นำภาคประชาสังคมเข้มแข็ง โดยเฉพาะบุคลากรทางแพทย์ เช่น นายแพทย์บุญยงค์ วงศ์รักมิตร เป็นทั้งแพทย์ และผู้นำภาคประชาสังคมที่คนน่านเคารพและศรัทธา ก่อให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มพลังมวลชนต่างๆ เป็นประชาสังคมในการพัฒนาด้านต่างๆ จังหวัดน่าน

2) โอกาส

- มีหน่วยงานสนับสนุนด้านสุขภาวะ เช่น องค์การอนามัยโลก ในระดับโลก เป็นกลไกที่ให้การสนับสนุน ส่งเสริม ท้องถิ่นในการทำงานด้านสุขภาพ
- คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจด้านสุขภาวะ กระแสการดูแลสุขภาพ การรับประทานอาหารที่ดี การอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม ปลอดภัย เป็นสิ่งที่คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญมากขึ้น ซึ่งนโยบายสุขภาพจะได้รับการตอบสนองที่ดีจากผู้คน
- กระแสการท่องเที่ยวในจังหวัดน่านมากขึ้น เมืองน่านเป็นอีกหนึ่งเมืองที่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยว การเป็นเมืองปลอดภัยช่วยให้เกิดผลพลอยได้ คือช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยการเติบโตเศรษฐกิจของเมืองอีกด้วย

ในทางตรงกันข้าม เมือง ก็มีจุดอ่อนและอุปสรรคที่อาจมาขวางกั้นการพัฒนาเช่นกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) จุดอ่อน

- ขาดการเชื่อมโยงกับประเด็นสิ่งแวดล้อม มุ่งประเด็นเพียงแค่ว่าความปลอดภัยเรื่องอุบัติเหตุเป็นหลัก แต่ประเด็นสิ่งแวดล้อมยังเป็นแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น การเกิดอุทกภัย การเกิดมลภาวะภายในเมือง ยังแก้ปัญหาเชิงรับ แต่ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัญหาเชิงโครงสร้าง เนื่องจากการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่อยู่ในภารกิจของเทศบาล ทำให้การเผาป่าและตัดไม้ทำลายป่า จนเกิดภูเขาหัวโล้น ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการเกิดปัญหา ไม่มีใครแก้ไข

2) อุปสรรค

- ความทันสมัยและความเป็นเมืองที่เข้ามามากขึ้น ซึ่งหมายรวมถึงประชากรที่เข้ามามากขึ้น และในขณะเดียวกันการเป็นเมืองท่องเที่ยว อาจทำให้ยอมส่งผลถึงการบริหารจัดการที่ควบคุมได้ยากมากขึ้น และมีโอกาสเกิดความไม่ปลอดภัย เช่น อุบัติเหตุ อาชญากรรม จนไปถึงปัญหาการติด เกิดมลภาวะ และที่สำคัญก่อให้เกิดปัญหาขยะในเมือง

การวิเคราะห์ความสำเร็จและความท้าทาย

เมื่อวิเคราะห์ถึงความสามารถและจุดแข็งของเมืองน่าน ในการจัดการเมืองปลอดภัย กับโอกาสที่เข้ามาพบว่า ด้วยลักษณะของพื้นที่ที่มีขนาดเล็ก และการมีทุนทางสังคมที่ดี ความเป็นชุมชนของคนน่าน ความร่วมมือในการทำกิจกรรม อีกทั้งการมีผู้นำที่เข้มแข็ง ดึงพลังมวลชนก่อตั้งเป็นกลุ่มประชาสังคมในเมืองน่าน ร่วมมือกับภาครัฐ ภาคเอกชน โรงเรียน สถานพยาบาล ทำโครงการรณรงค์ใส่หมวกกันน็อค ห้ามขายเหล้าเบียร์วันเทศกาล ส่งเสริมให้ชุมชนดูแลสุขภาพปลอดภัยของชุมชนด้วยตนเอง จึงทำให้ลดจำนวนอุบัติเหตุ และลดอาชญากรรมในเมืองน่าน ทำให้อายุคาดเฉลี่ยของคนเมืองน่านสูงขึ้น การที่โครงการประสบความสำเร็จ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะคนในเมืองตอบรับนโยบายดังกล่าวค่อนข้างดี เนื่องจากกระแสการรักสุขภาพมีมากขึ้น

การมีหน่วยงานสนับสนุนด้านสุขภาวะอย่าง WHO เมืองน่านได้ใช้โอกาสนี้เสนอชื่อเป็นเจ้าภาพจัดงานประชุมนานาชาติ ครั้งที่ 22 ปี 2015 เรื่องชุมชนปลอดภัย โดยมีผู้แทนจากทั้งไทยและต่างประเทศเข้าร่วมคับคั่ง ยิ่งทำให้สะท้อนให้เห็นว่าเมืองน่านเป็นเมืองปลอดภัยที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล นอกจากนี้ กระแสการท่องเที่ยวเมืองเก่ามีสูงขึ้น ทำให้เมืองน่านกลายเป็นเมืองท่องเที่ยว การเน้นสร้างเมืองปลอดภัย ช่วยให้เกิดผลพลอยได้ คือช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม เมืองน่านยังขาดความเชื่อมโยงกับประเด็นสิ่งแวดล้อม ต้นเหตุจากการเผาป่า และตัดไม้ทำลายป่า จนเกิดภูเขาหัวโล้น ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของการเกิดปัญหา ยังคงสร้างปัญหาเรื่องความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งน่านต้องระวังปัจจัยภายนอก คือ **ความเป็นเมืองที่เข้ามามากขึ้น** ซึ่งหมายถึงประชากรที่เข้ามามากขึ้น และในขณะเดียวกันการเป็นเมืองท่องเที่ยว อาจทำให้ยอมส่งผลถึงการบริหารจัดการที่ควบคุมได้ยากมากขึ้น และมีโอกาสเกิดความไม่ปลอดภัย เช่น อุบัติเหตุ อาชญากรรม จนไปถึงปัญหาการติด เกิดมลภาวะ และที่สำคัญก่อให้เกิดปัญหาขยะในเมือง อีกทั้งความเป็นเมืองได้ก้าวเข้ามา ซึ่งมีผลต่อวิถีคิดการรวมกลุ่ม หรือการย้ายออกของคนหนุ่มสาว ซึ่งจะมีผลต่อการทำงานในอนาคตด้วย

ผลลัพธ์ที่เกิดผลกระทบต่อสังคม

การมุ่งสู่เป็นเมืองปลอดภัยของเทศบาลเมืองน่าน ได้ส่งผลให้ลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุในเด็ก และการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน ซึ่งช่วยส่งเสริมสุขภาวะของคนในเมืองให้มีอายุคาดเฉลี่ยที่สูงขึ้น อีกทั้งยังช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยการเติบโตเศรษฐกิจของเมือง โดยการเป็นเมืองปลอดภัยของน่านเป็นต้นแบบหรือแนวทางในการสร้างการเป็นเมืองสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดีได้

เมืองสงขลา ต้นแบบการอนุรักษ์เมืองเก่า

ความเป็นมา

จากการเปลี่ยนแปลงของเมืองสงขลา ทั้งการย้ายถิ่นฐานของผู้คน การเปลี่ยนแปลงของเมือง หลังจากเหตุใหญ่ทำทางรถไฟ ทำให้สงขลาเปลี่ยนเป็นย่านประมง มีการขนส่งด้วยรถบรรทุกทุกวัน อันนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของย่านเมืองเก่า เริ่มขาดการสานต่อการดูแลรักษาเมือง ด้วยเหตุนี้จึงเกิด เกิดการรวมตัวของคนหลากหลายอาชีพ ผู้มีจิตสำนึกรักท้องถิ่น สร้างคนให้ความรู้สึกรักและความภูมิใจในเมืองสงขลา และบูรณะฟื้นฟูความเสื่อมโทรมของย่านเมืองเก่าให้กลับมา พร้อมรักษามรดกของเมือง ภายใต้ชื่อ “ภาคีคนรักเมืองสงขลา” ทำงานขับเคลื่อนการฟื้นฟูและรักษาคุณค่าของเมืองเก่า ภาคีคนรักเมืองสงขลาได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย และการเคหะแห่งชาติ พร้อมทำงานร่วมกับภาครัฐและเอกชน

ประเด็นขับเคลื่อน

การทำงานของภาคีคนรักเมืองสงขลา มีเป้าหมายคือ การกระตุ้นให้คนในเมืองตระหนักถึงคุณค่าในเมืองสงขลา และตั้งเป้าหมาย การนำสงขลาเข้าสู่เมืองมรดกโลก เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างภาพในระยะยาวให้คนในเมืองได้เห็นภาพอนาคตของสงขลาได้ วิธีการทำงานคือ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อดำเนินแผนการอนุรักษ์และกิจกรรมระดับเมือง โดยร่วมมือกับภาครัฐ เช่น เทศบาลนครสงขลา องค์กรส่วนจังหวัด การเคหะแห่งชาติ ภาคสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยต่างๆ ในสงขลา และภาคเอกชน คือ บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด เป็นต้น

การนำสงขลาเข้าสู่เมืองมรดกโลก มีการเตรียมข้อมูลเพื่อเข้าสู่การเป็นเมืองมรดกโลก ร่วมกับมหาวิทยาลัย มีนักวิชาการในพื้นที่ได้จัดทำข้อมูลทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางสถาปัตยกรรม มรดกด้านวัฒนธรรม ใช้วิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ และประเมินหาวิธีการพัฒนาและแก้ไขปัญหา ส่วนการกระตุ้นให้คนในเมืองตระหนักถึงคุณค่าในเมืองสงขลา ทางภาคีฯ จึงได้จัดโครงการและกิจกรรมระดับเมืองอย่างต่อเนื่อง หลากหลายกิจกรรม เพื่อสร้างบรรยากาศเมือง และการสร้างคน ควบคู่ไปกับการจัดทำข้อมูลมรดกเมืองด้านต่างๆ เพื่อจูงใจผู้คน ซึ่งทำให้ตลอด 2 ปีที่ผ่านมา เมืองสงขลา มีกิจกรรมที่สร้างความคึกคักและก่อกระแสการอนุรักษ์เมืองได้ทั้งปี เช่น ฉายภาพเก่า เล่าเรื่องแต่แรก โครงการเทศดนตรี และเทศกาลละคร โครงการ Street Art เป็นต้น

การวิเคราะห์

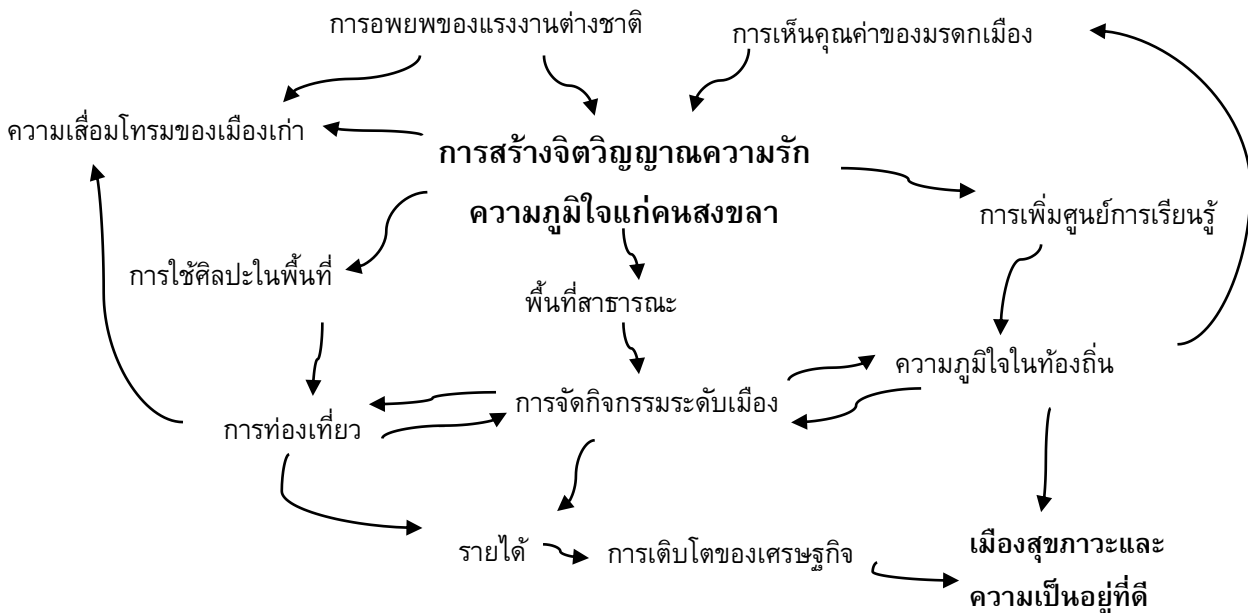
การวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงระบบ

ในการศึกษาเมืองสุขภาวะ ในที่นี้จะประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงระบบ (systems approach) ที่พัฒนาโดย ICSU วิเคราะห์ เชื่อมโยง ให้เห็นภาพการขับเคลื่อนการอนุรักษ์มรดกเมืองสู่การสร้างสุขภาวะเมือง (แผนภาพที่ 1) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

สงขลาเป็นเมืองเก่า มีอายุยาวนาน 400 กว่าปี เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งไทย จีน มุสลิม ทำให้เมืองสงขลามีสถาปัตยกรรมบ้านเรือน และวิถีชีวิตที่หลงเหลือจากอดีตจำนวนมาก แต่สงขลาเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เมื่อมีการเปลี่ยนเส้นทางการคมนาคม สร้างทางรถไฟไปอำเภอหาดใหญ่ ทำให้ผู้คนย้ายออกจากเมืองไปค้าขายที่หาดใหญ่จำนวนมาก จากนั้นเมืองสงขลาจึงกลายเป็นเมืองที่มีการทำธุรกิจประมงจำนวนมาก มีการอพยพของแรงงานต่างชาติจำนวนมาก เป็นผลทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของเมืองเก่า กลุ่มภาคีคนรักเมืองสงขลา ได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของเมืองสงขลา จึงตั้งเป้าหมายกระตุ้นให้คนในเมืองตระหนักถึงคุณค่าในเมืองสงขลา เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่าสงขลา ภาคีคนรักเมืองสงขลา ได้ทำกิจกรรมที่หลากหลาย ให้คนสงขลาเข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรมตนเอง มีการสร้างพื้นที่สาธารณะ คือ โรงสี หับ โห้ หิ้น เป็นพื้นที่กลางในการจัดกิจกรรมให้คนในเมืองได้เข้าใจความสำคัญของสงขลา เช่น การจัดงานฉายภาพเก่าเล่าเรื่องแต่แรก โครงการละคร การสร้างถนนคนเดิน เป็นต้น มีการวาด street art ตามเรื่องราวในประวัติศาสตร์ การสร้างศูนย์การเรียนรู้ TK park เพื่อสอนเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์

การจัดกิจกรรมระดับเมือง การวาด street art ส่งผลทำให้สงขลามีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าเยี่ยมชมเมืองจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ย่อมสร้างให้เกิดรายได้ เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในเมือง และส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในเมือง ซึ่งจะช่วยเป็นแรงผลักดันและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เมืองได้

แผนภาพที่ 1 แผนภาพแสดงอิทธิพลการรักษามรดกเมืองเพื่อสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี

ที่มา: แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง, 2559.

การวิเคราะห์ความยั่งยืนของการพัฒนาเมือง

เมืองสงขลา มีศักยภาพในการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืนได้ด้วยการใช้จุดแข็งและโอกาสที่มีอยู่ดังต่อไปนี้

1) จุดแข็ง

- พื้นที่มีประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมเก่า สงขลาเป็นเมืองเก่า มีประวัติศาสตร์การตั้งเมืองกว่า 400 ปี โดยเมืองมีความเป็นพหุวัฒนธรรม ทั้ง ไทย จีน มุสลิม เป็นเมืองค้าขายและผ่านสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้มีเรื่องราว วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม บ้านเรือนเก่าแก่ที่น่าสนใจ
- มีสถานศึกษาหลายแห่งในพื้นที่ ที่พร้อมให้การสนับสนุนทางวิชาการ เช่น จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ซึ่งเป็นสถานศึกษาหลักในการทำข้อมูลเมืองสงขลา
- ผู้นำภาคประชาสังคมเข้มแข็ง ประธานกลุ่มภาคีคนรักเมืองสงขลา คือ คุณรังสี รัตนปรากการ เป็นนักธุรกิจใหญ่ ที่คนสงขลาศรัทธาและนับถือ ทำให้สามารถเชื่อมคนจากภาครัฐและภาคประชาชนเข้าด้วยกันได้ ซึ่งทำให้งิจกรรมส่วนใหญ่ของกลุ่ม ฯ ดำเนินไปได้ด้วยดี
- สมาชิกกลุ่มมีการศึกษาและความมั่นคงในชีวิต สมาชิกในภาคีคนรักเมืองสงขลา ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ เป็นนักธุรกิจ ที่มีความรู้ มีความมั่นคงในชีวิต เป็นผลทำให้ทำงานอย่างมีหลักการ และมีเอาใจใส่ต่องาน
- พื้นที่เชื่อมต่อประเทศเพื่อนบ้าน ด้วยภูมิศาสตร์ที่ใกล้กับมาเลเซีย และสิงคโปร์ ทำให้คนต่างชาติเหล่านี้เข้ามาเที่ยวสงขลาไม่น้อย

2) โอกาส

- กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีมากขึ้น การท่องเที่ยวชุมชนเก่า อาคารเก่า กลายเป็นที่นิยมทั้งคนชั้นกลาง และคนรุ่นใหม่ มากขึ้นกว่าเดิมมาก หลายที่ในประเทศไทยสามารถใช้ความเก่าของเมืองเป็นจุดขายในการท่องเที่ยวได้
- คนเข้าถึงข่าวสารได้ง่ายขึ้น ปัจจุบันสังคมอยู่ในยุคดิจิทัล ผู้คนติดต่อ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อ social media มากขึ้น โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นช่องทางที่จะนำเสนอภาพ และดึงผู้คนให้มาเที่ยวได้
- มีตัวอย่างกลุ่มอนุรักษ์เกิดขึ้นในหลายประเทศ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกิดกลุ่มอนุรักษ์แบบสากลขึ้นหลายประเทศ เช่น เมืองมะละกา เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย เมืองเมตา เมืองปาเลมบัง เมืองบุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น
- มีองค์กรสากลสนับสนุนเรื่องการอนุรักษ์เมือง เช่น UNESCO

ในทางตรงกันข้าม เมืองสงขลาก็มีจุดอ่อนและอุปสรรคที่อาจมาขวางกั้นการพัฒนาเช่นกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) จุดอ่อน

- ต้องการการสนับสนุนจากท้องถิ่นและประชาชน เนื่องจากที่ผ่านมาทางกลุ่มยังคงยอหาการสนับสนุนจากเครือข่ายต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ
- ต้องการความเข้าใจจากคนในพื้นที่ การอนุรักษ์เมืองเก่าและฟื้นฟูเมือง เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่สูงมาก เนื่องจากคนต้องการเปลี่ยนแปลงบ้านให้ทันสมัย หรือขายบ้านเพื่อสร้างใหม่ ทำให้บ้านเก่าลดลงไปมาก นอกจากนี้การขับเคลื่อนเมืองให้คนรักและสนใจเมือง ความเข้าใจในคุณค่าของเมืองเป็นสิ่งที่สำคัญ

2) อุปสรรค

- รูปแบบการคมนาคมเปลี่ยนไป หลังจากทำทางรถไฟไปหาดใหญ่ และสนามบินอยู่ที่หาดใหญ่ ทำให้คนมุ่งหน้าไปหาดใหญ่ ส่งผลต่อนักท่องเที่ยวที่จะมาเที่ยวสงขลาน้อยลง

การวิเคราะห์ความสำเร็จและความท้าทาย

เมื่อวิเคราะห์ถึงความสามารถและจุดแข็งของเมืองสงขลา โดยภาคีคนรักเมืองสงขลาในการจัดการกับการอนุรักษ์เมือง กับโอกาสที่เข้ามาพบว่า ด้วยประวัติศาสตร์ของสงขลาเป็นเมืองเก่า มีการตั้งเมืองกว่า 400 ปี โดยเมืองมีความเป็นพหุวัฒนธรรม ทั้ง ไทย จีน มุสลิม เป็นเมืองค้าขาย จึงอาคารเก่าหลากหลายรูปแบบ อีกทั้งยังเป็นเมืองที่ติดทะเล จึงมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ แต่ความเสื่อมโทรมของเมืองหลังจากการเปลี่ยนรูปแบบคมนาคม ทำให้กลุ่มภาคีคนรักเมืองสงขลา ที่นำโดยนักธุรกิจใหญ่ และสมาชิกทำงานที่มีความรู้ สนใจที่ฟื้นฟูเมืองให้ยังคงรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมได้ จึงจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้คนเห็นคุณค่าของเมือง และด้วยกระแสของการท่องเที่ยวเมืองเก่าที่เกิดขึ้น ทำให้การจัดกิจกรรมได้ดึงผู้คนให้มาท่องเที่ยว สัมผัสบ้านเก่า อีกทั้งได้วาดภาพ Street Art ตามประวัติศาสตร์เมืองประชาสัมพันธ์ใน Social Media จึงทำให้ช่วงสองปีที่ผ่านมา ผู้คนเดินทางไปเที่ยวเมืองสงขลามากขึ้นจำนวนมาก มีการใช้จ่ายในเมือง สร้างรายได้ให้กับคนในเมือง เป็นแรงจูงใจให้คนได้หันมาสนใจในคุณค่าของบ้านเก่าให้มากขึ้น

ภาคีคนรักเมืองสงขลาต้องการยกระดับกลุ่มให้เป็นสากล จึงสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอนุรักษ์ในเมืองเก่าของประเทศเพื่อนบ้าน คือ กลุ่ม Penang Heritage Trust ให้เป็นที่ปรึกษาของกลุ่มฯ จากนั้นภาคีคนรักเมืองสงขลา ได้เปลี่ยนชื่อ เป็น Songkla Heritage Trust สร้างกองทุนทำกิจกรรมในเมืองเก่า นอกจากนี้ที่ผ่านมา องค์กร UNESCO ได้ประกาศรับรองเมืองเก่าทั่วโลก ซึ่งจะช่วยการันตีความเก่าแก่ของเมือง และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ภาคีคนรักเมืองสงขลา จึงใช้โอกาสนี้ ร่วมกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จัดทำข้อมูล เพื่อเสนอให้เมืองสงขลาเป็นเมืองมรดกโลก ซึ่ง

การเสนอเมืองสงขลาเข้าสู่เมืองมรดกไม่ใช่เพียงแค่ต้องการการรับรองจาก UNESCO ยังหมายถึงการวางเป้าหมายระยะไกล เพื่อให้คนสงขลาได้เห็นภาพเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม ภาคีคนรักเมืองสงขลายังมีข้อท้าทายในการทำงาน จากรูปแบบการคมนาคมเปลี่ยนไป การที่รถไฟ และสนามบินอยู่ที่หาดใหญ่ ทำให้การเดินทางมาสงขลาไม่สะดวกสบายนัก อีกทั้งสงขลาเปลี่ยนจากย่านธุรกิจการค้าขาย มาเป็นย่านประมง มีการขนส่งด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่ ขนสินค้าเข้าออกทุกวัน ตลอดจนเป็นแหล่งที่อยู่ของประชากรแฝง ปัญหายะยะ ปัญหอาชญากรรมด้วย

ผลลัพธ์ที่เกิดผลกระทบกับสังคม

จากการกระตุ้นให้คนในเมืองตระหนักถึงคุณค่าในเมืองสงขลา และตั้งเป้าหมาย การนำสงขลาเข้าสู่เมืองมรดกโลก กิจกรรมที่หลากหลายที่ทางกลุ่มได้สร้างขึ้น ได้สร้างให้คนสงขลา ทั้งเด็กและเยาวชน และวัยอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วม และเข้าใจคุณค่าของเมือง อีกทั้งดึงดูดคนภายนอก ที่เห็นคุณค่าและความสวยงามของเมืองสงขลา หลังไหลเข้าไปในเมือง ทำให้สงขลากลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองเก่าแห่งหนึ่งของภาคใต้และของประเทศ สร้างเศรษฐกิจ สร้างรายได้ ให้คนในเมือง ยิ่งสร้างคุณค่าและความภูมิใจให้แก่คนในเมืองสงขลามากขึ้น

เมืองเชียงใหม่ ต้นแบบพลเมืองผู้สร้างเมือง

ความเป็นมา

เมืองเชียงใหม่ ถูกผลักดันให้เป็นเมืองหลักของภูมิภาคจากนโยบายการพัฒนาประเทศ ทำให้เมืองใหม่มีโครงการพัฒนา การลงทุนจำนวนมาก ทำให้วันนี้เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความเติบโตและพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด มีการเติบโตของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ คอนโดมิเนียม ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ การหลั่งไหลของแรงงานต่างชาติ พร้อมคลื่นนักท่องเที่ยวเอเชียที่ทำยอดสูงขึ้นในช่วงสองถึงสามปีที่ผ่านมา

แม้ความเปลี่ยนแปลงดังที่กล่าวมา อาจส่งผลกระทบต่อทางบวกแก่ภาพรวมทางเศรษฐกิจของเมือง แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อทางลบแก่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และความเป็นอยู่ของผู้อยู่ในเขตเมือง เช่น การจราจรติดขัด ปัญหาเรื่องการจัดขยะ สภาพแวดล้อมโดยรวมของเมืองแย่ลง และการสูญเสียอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางแก่คุณภาพชีวิตของคนเชียงใหม่ โดยเฉพาะพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญด้วยคุณค่า และความหมายในทางประวัติศาสตร์

อย่างไรก็ตาม เมืองเชียงใหม่มีจุดเด่นในการพัฒนาเมือง คือ การมีบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือ **ภาคประชาสังคม** ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมือง ซึ่งมีความสำคัญยิ่งยวดในฐานะรากฐานการยึดโยง และการพัฒนาเครือข่าย ที่มีเป้าหมายในการขับเคลื่อนการพัฒนาเมือง มีทิศทางการขับเคลื่อนอย่างมีแบบแผน และมีผลต่ออนาคตเมืองเชียงใหม่อย่างมีนัยยะตลอดมา

ประเด็นขับเคลื่อน

องค์กรภาคประชาสังคมในเชียงใหม่ ได้เติบโตต่อเนื่อง และเป็นขบวนการรูปชัดเจน ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 และร่วมขับเคลื่อนเมืองหลายประเด็นจนมาถึงปัจจุบัน โดยใช้แนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม (Cultural Conservation) เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนงาน เพื่อรักษาให้วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตแบบล้านนา ยังคงอยู่ ท่ามกลางการเข้ามาของโครงการภาครัฐ และเอกชน จากการกำหนดให้เชียงใหม่เป็นเมืองหลักของภูมิภาค ซึ่งช่วยให้เมืองเชียงใหม่ในทุกวันนี้ยังคงมีวิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของล้านนา อีกทั้งปัจจุบันเชียงใหม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม และอาหารไม่ปลอดภัยมากขึ้น ทำให้ภาคประชาสังคมบางกลุ่มลุกขึ้นมาขับเคลื่อนประเด็นดังกล่าวด้วย โดยปัจจุบันเชียงใหม่มีกลุ่มประชาสังคมหลักที่ขับเคลื่อนเมืองเชียงใหม่ถึง 10 กลุ่ม ไม่ว่าจะเป็น ภาคีคนฮักเมืองเชียงใหม่, มูลนิธิสถาบันพัฒนาเมือง, โฮงเฮียนสืบสานล้านนา, ภาคีพื้นบ้าน ย่าน เวียงเชียงใหม่, เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่ ชมรมชาวนิมมานเหมินท์, กลุ่มสถาปนิก คน.ใจ.บ้าน, กลุ่มเครือข่าย เชียงใหม่เขียว สวย หอม ,กลุ่มละครก๊อปปี้ไฟ, กลุ่มมือเย็น เมืองเย็น ทำให้เมืองเชียงใหม่ปัจจุบันเต็มไปด้วย**กลุ่มพลเมือง (Active Citizen)** ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง แก้ไขปัญหา และกำหนดนโยบายการพัฒนาในอนาคต ซึ่งเครือข่ายภาคประชาสังคมในเชียงใหม่ เป็นต้นแบบการสร้างเมืองจากผู้คนในเมือง ได้อย่างน่าสนใจยิ่ง

การวิเคราะห์

การวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงระบบ

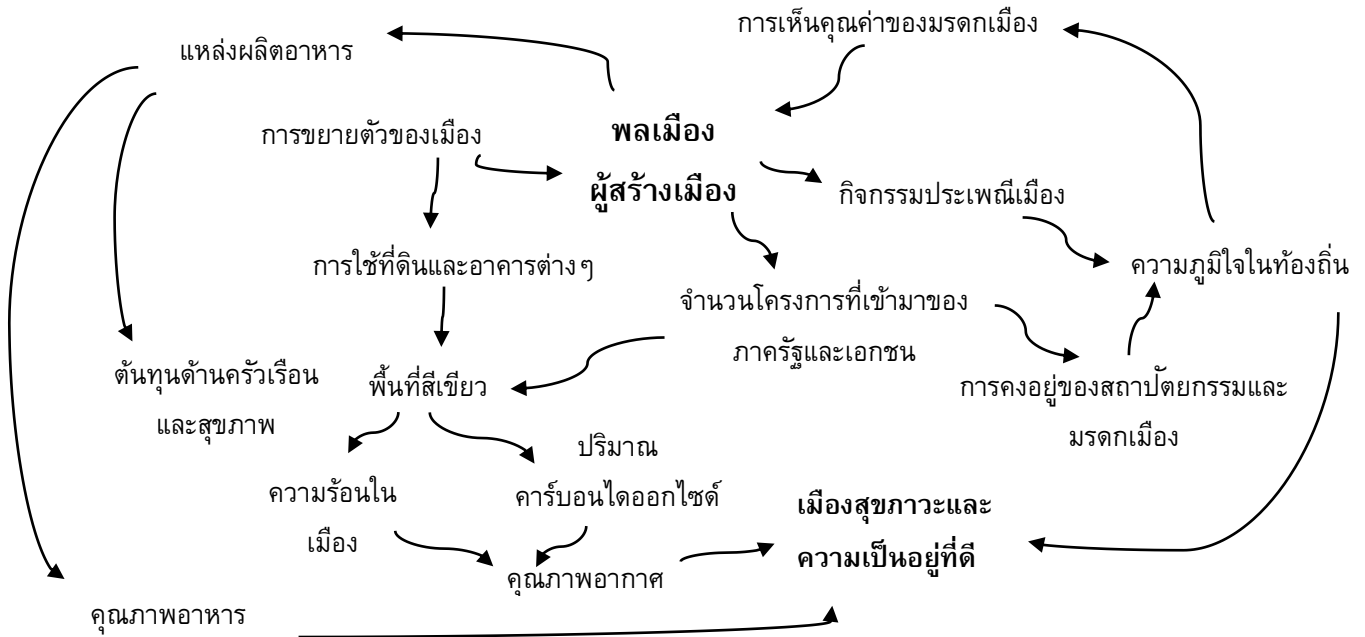
ในการศึกษาเมืองสุขภาวะ ในที่นี้จะประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงระบบ (systems approach) ที่พัฒนาโดย ICSU วิเคราะห์ เชื่อมโยง ให้เห็นภาพการขับเคลื่อนการทำงานภาคประชาสังคมกลุ่มต่างๆ สู่การสร้างสุขภาวะเมือง (แผนภาพที่ 1) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

เมืองเชียงใหม่ โดยภาพรวม ภาคประชาสังคมมีประเด็นพัฒนาเมือง 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ ประเด็นวัฒนธรรม อัตลักษณ์ ตัวตน ด้านสุขภาพและด้านสิ่งแวดล้อม ในประเด็นด้านวัฒนธรรม มีปัจจัยในการผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อน คือการเห็นคุณค่าประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ มรดกของเมือง รวมทั้งมีสำนึกของพลเมืองสูง ช่วงแรกเชียงใหม่มีการคัดค้านโครงการจากภาครัฐและภาคเอกชนที่ไม่เหมาะสม เช่น คัดค้านกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยเชียงใหม่ การสร้างตึกสูงใกล้แม่น้ำปิง เป็นต้น จนถึงปัจจุบัน ได้ขับเคลื่อนประเด็นรักษาวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งเป็นผลให้เชียงใหม่มีกิจกรรมประเพณีของเมืองเกิดขึ้นตลอดทั้งปี ซึ่งส่งผลให้เกิดการหล่อหลอมอัตลักษณ์ และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง และเห็นคุณค่ามรดกเมืองตนเอง ยิ่งกระตุ้นให้คนมาร่วมกันทำงานประชาสังคมยิ่งขึ้น

ในขณะเดียวกัน เชียงใหม่ มีการขยายตัวของความเป็นเมืองสูง ทำให้การใช้ที่ดิน เป็นไปเพื่อการสร้างอาคาร และบ้านจัดสรรมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้พื้นที่สีเขียวในเมืองเชียงใหม่ลดลงไปมาก ทำให้กลุ่มมือเย็น เมืองเย็น ได้หันมาณรงค์ปลูกต้นไม้ในเมือง เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว และช่วยทำให้อากาศในเมืองเย็นขึ้น เพราะเชียงใหม่มีปัญหาเรื่องโคมความร้อนสูง ซึ่งการปลูกต้นไม้จะส่งผลให้คุณภาพอากาศของเมืองดีขึ้นด้วย นอกจากนี้ประชาสังคมเชียงใหม่ ยังขับเคลื่อนประเด็นอาหารสุขภาพในเมืองด้วย เช่น กลุ่มเขียว สวย หอม ทำโครงการผักสวนครัว ให้ครัวเรือนหันมาปลูกผักกินเอง ซึ่งช่วยลดต้นทุนด้านครัวเรือนและสุขภาพ อีกทั้งทำให้คนเมืองได้บริโภคอาหารที่มีคุณภาพ

จากการดำเนินงานขับเคลื่อนงานทุกด้าน จะทำให้คนเชียงใหม่เกิดความภาคภูมิใจในเมืองตนเอง มีความสนใจสิ่งแวดล้อม มีพื้นที่สีเขียวเพิ่ม และปรับคุณภาพอากาศของเมือง นอกจากนี้ยังมีแหล่งผลิตอาหารที่มีคุณภาพ บริโภคอาหารที่ดี ถือเป็นต้นแบบของพลเมือง ที่ขับเคลื่อนเมืองเข้าสู่เมืองสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเมืองหนึ่งของไทย

แผนภาพที่ 1 แผนภาพแสดงอิทธิพลพลเมืองผู้สร้างเมืองเพื่อสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี

ที่มา: แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง (2559)

การวิเคราะห์ความยั่งยืนของการพัฒนาเมือง

เมืองเชียงใหม่ มีศักยภาพในการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืนได้ด้วยการใช้จุดแข็งและโอกาสที่มีอยู่ ดังต่อไปนี้

1) จุดแข็ง

- พื้นที่มีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมมายาวนาน เชียงใหม่เป็นเมืองล้านนา ที่มีอายุเมืองจนถึงปัจจุบันกว่า 700 ปี และยังมีหลงเหลือแหล่งโบราณสถานของการเป็นเมืองเก่าอยู่ครบ ซึ่งหล่อหลอมคนเชียงใหม่โดยทั่วไปมีจิตสำนึก เป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ผ่านการแสดงออกทางภาษา วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ทำให้คนเชียงใหม่มีความหวงแหนเมืองมาก
- เชียงใหม่เป็นเมืองเศรษฐกิจดี เนื่องจากเป็นเมืองหลักของภูมิภาค มีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน มีการลงทุน ทำให้คนเชียงใหม่ส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มคนชั้นกลาง มีเงินเดือนพอใช้ และมีความมั่นคงในชีวิตในระดับหนึ่ง
- สังคมเมืองที่มีการศึกษา เชียงใหม่มีสถาบันการศึกษาหลายแห่ง โดยเฉพาะมีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผลทำให้มีนักวิชาการเข้ามาในเมืองจำนวนมาก จึงกลายเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาเมืองร่วมกับภาคประชาสังคม

2) โอกาส

- ปัจจุบันการสื่อสารมีความทันสมัยผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้สามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสื่อสารเรื่องต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและคล่องตัวมากขึ้น

ในทางตรงกันข้าม เมืองเชียงใหม่ก็มีจุดอ่อนและอุปสรรคที่อาจมาขวางกั้นการพัฒนาเช่นกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) จุดอ่อน

- ข้อจำกัดการทำงานจิตอาสา แม้ว่าการทำงานด้วยจิตอาสาจะได้บุคลากรที่เอาใจใส่ต่องานดี แต่เมืองยังต้องการความจริงจัง และต่อเนื่อง คนทำงานประจำ อาจไม่มีเวลาให้เต็มที่ และหลายกลุ่มส่วนใหญ่คนทำงานเป็นผู้สูงอายุ
- ขาดการมองภาพรวมการทำงานในอนาคต คือ การทำงานที่เน้นกิจกรรมต่องาน ขาดการสร้างกลุ่มให้เป็นระบบในระยะยาว
- ทุนสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม หลายโครงการที่สนับสนุนมักไม่ต่อเนื่อง ซึ่งส่วนใหญ่มักขอจากส่วนกลาง ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการทำงานของภาคประชาสังคม และยังพึ่งพิงทุนภายนอกสูงซึ่งมักจะมาพร้อมเงื่อนไขการทำงาน
- ไม่มีการบริหารจัดการกลาง ที่นำพาผู้คนต่างสถานะ ต่างความสนใจ และต่างวงมาพบปะกัน ขาดการเชื่อมร้อยผู้คนและความคิดเห็นที่เป็นภาพรวม

2) อุปสรรค

- สังคมที่เปลี่ยนแปลงของเชียงใหม่ จากความเจริญที่เพิ่มขึ้น ทำให้เชียงใหม่ดึงดูดการอพยพของผู้คนเข้ามาในเมืองจำนวนมาก ทั้งย้ายถิ่นฐาน และการลงทุน ซึ่งทำให้เมืองเชียงใหม่จะมีคนนอกมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อความรู้สึกการเป็นเจ้าของเมืองที่น้อยลง อาจทำให้ภาคประชาสังคมขับเคลื่อนยากมากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ความสำเร็จและความท้าทาย

เมื่อวิเคราะห์ถึงความสามารถและจุดแข็งของภาคประชาสังคมในเชียงใหม่ พบว่า จากการเป็นเมืองล้าหน้าที่สำคัญของภาคเหนือ ที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ที่ทำให้ผู้คนยังมีความเป็นกลุ่ม ภูมิใจในความเป็นเชียงใหม่ สำนักรักบ้านเกิดดังกล่าวยังทำให้ผู้คนยินดีที่จะทำงานเพื่อสังคม ยังมีวัฒนธรรมความเป็นกลุ่ม ทำให้ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน เป็นกลไกที่ช่วยให้งานเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนาเมือง ยังคงคึกคักทุกครั้งที่มีการจัดงาน ประกอบกับความเจริญในเชียงใหม่ ได้สร้างกลุ่มคนชั้นกลางที่มีเงินเดือนพอใช้ มีความมั่นคงในระดับหนึ่ง ได้เข้ามาทำงานเพื่อสังคมด้วยจิตอาสา ทำให้ได้กลุ่มคนที่เอาใจใส่มาทำงาน เป็นผลดีกับบรรยากาศในการทำงาน นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญที่ทำให้ภาคประชาสังคมประสบความสำเร็จ คือ การทำงานบนฐานวิชาการ จากการตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้ดึงดูดนักวิชาการเข้ามาในเมืองจำนวนมาก ซึ่งนักวิชาการเหล่านี้ได้ร่วมมือกับประชาชน ยิ่งเสริมศักยภาพของกลุ่มเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ภาคประชาสังคมในเชียงใหม่ ยังใช้โอกาสให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานกลุ่ม เช่น กลุ่มมือเย็น เมืองเย็น สมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญในเทคโนโลยี ได้ใช้โอกาสที่แคมเปญ Ice bucket challenge และสื่อ Social media มาประยุกต์เข้ากับการทำงานพัฒนาเมืองด้าน

สิ่งแวดล้อม ทำให้มีคนรุ่นใหม่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก เพิ่มต้นไม้ในเมือง และสร้างกระแสนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเชียงใหม่ได้

อย่างไรก็ตาม อุปสรรคของการพัฒนาเมืองในเชียงใหม่ คือ การที่เชียงใหม่เป็นสังคมเมืองเต็มตัว ซึ่งทำให้เมืองเชียงใหม่จะมีคนนอกมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อความรู้สึกการเป็นเจ้าของเมืองที่น้อยลง คนอยู่เป็นปัจเจก การขับเคลื่อนงานอาจยากขึ้น ประกอบกับการทำงานแบบจิตอาสา มีข้อจำกัดสำหรับงานที่ต้องการความจริงจัง และต่อเนื่อง คนที่ทำงานประจำ อาจไม่มีเวลาเต็มที่กับงานจิตอาสา เป็นปัญหาที่ยอมรับกับโดยทุกกลุ่ม ทุนทรัพย์เป็นสิ่งที่จำเป็นในการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมสำหรับคนทำงานได้ เป็นโจทย์สำคัญที่ต้องแก้ในการทำงานเพื่อสาธารณะ

นอกจากนี้ปัจจุบันยังไม่มีการไกล หรือพื้นที่กลางที่น่าพาผู้คนต่างสถานะ ต่างความสนใจ และต่างวงการ มาพบปะกัน ซึ่งปรากฏการณ์ความขาดแคลนดังกล่าวถือว่าเป็นจุดอ่อน และข้อจำกัด ในเรื่องการพัฒนาไกลไกลเชื่อมร้อยผู้คนเข้ามาร่วมทำงาน หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และความคิดเห็นภาพรวม ซึ่งอาจทำให้การทำงานเป็นไปคนละทิศทาง หรือทำเฉพาะเรื่องของตัวเองได้

ผลลัพธ์ที่เกิดผลกระทบกับสังคม

การเกิดขึ้นของกลุ่มประชาสังคมมากมายในเชียงใหม่ ได้สร้างผลกระทบในหลายระดับ ในระดับกลุ่มหรือชุมชน กลุ่มประชาสังคมได้ฟื้นฟูอาชีพเก่าแก่ที่กำลังจะสูญหายไปกลับมาอีกครั้ง เช่น การทำครวดอง เป็นต้น สร้างรายได้และสร้างการสืบทอดอาชีพเก่าแก่ของชุมชนได้ กลุ่มส่วนใหญ่มักจะประกอบด้วยผู้สูงอายุ ที่มีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์พื้นที่เป็นอย่างดี มีทุนทางสังคมสูง แสดงบทบาทชี้ให้เห็นคุณค่าของรากเหง้า ประวัติศาสตร์ และความสำคัญของเมืองเชียงใหม่ให้คนรุ่นใหม่ได้เห็นคุณค่าของเมือง

ในระดับเมือง พลเมืองเชียงใหม่ ได้ให้ความสำคัญ สนใจความเป็นไปของเมือง มีบรรยากาศของการอนุรักษ์รากเหง้าประวัติศาสตร์เชียงใหม่ เมื่อรักษาคุณค่า ทั้งประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ทำให้เชียงใหม่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่คนในใจมาเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ และมีความเข้มแข็งมากพอที่จะต่อต้านการพัฒนาจากภายนอกที่ไม่ตรงกับความต้องการหรือรากเหง้าของเมืองได้ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ได้เกิดจิตสำนึกรักเมืองของคนเชียงใหม่ มีความรักความหวงแหนต่อเมือง เป็นผู้สร้างบ้านแปงเมือง ที่จะปกป้องดูแลและพัฒนาอนาคตเชียงใหม่ ให้เชียงใหม่ได้พัฒนาจากความต้องการของคนในเมือง

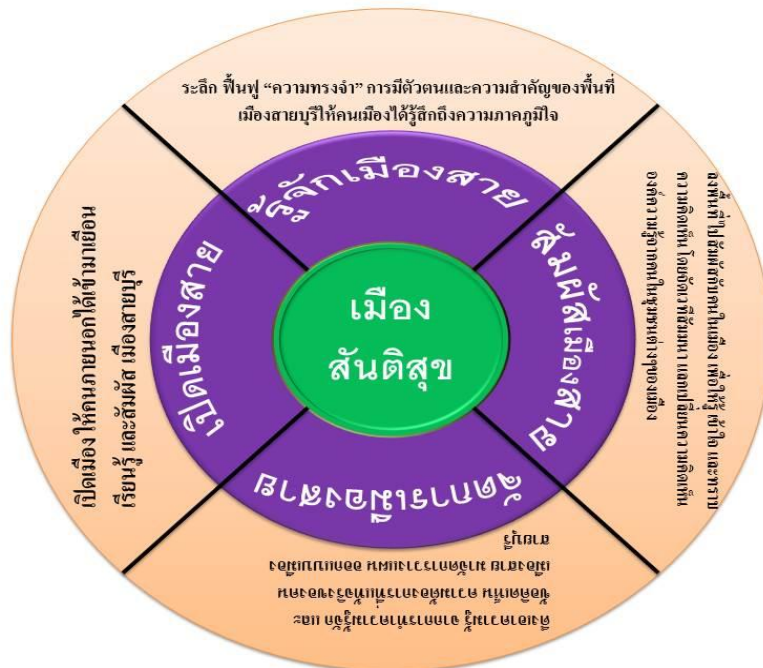
เมืองสายบุรี ต้นแบบเมืองสันติสุข

ความเป็นมา

เหตุก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สายบุรีเป็นอำเภอหนึ่งที่มีสถิติการก่อความไม่สงบเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ โดยในปี พ.ศ.2557 อำเภอสายบุรีเป็นอำเภอที่มีสถิติการก่อความไม่สงบติดอันดับ 6 ซึ่งมีจำนวนเหตุการณ์เกิดขึ้นกว่า 40 เหตุการณ์ มีผู้เสียชีวิต 23 คน และบาดเจ็บกว่า 38 คน (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ชายแดนใต้:2557) ทำให้คนเมืองสายบุรีเกิดความหวาดระแวง หวาดกลัว ระหว่างชาติพันธุ์ และกระทบต่อความสภาพจิตใจ ด้วยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้กลุ่มประชาสังคมในเมืองสายบุรีพยายามดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เมืองสายบุรีกลับไปเป็นเมืองที่มีความรักใคร่กลมกลืนกันดังเดิม

กลุ่มสายบุรีลูคเกอร์ เป็นกลุ่มหลักในการประสานภาคประชาสังคมกลุ่มอื่นๆ ของเมืองมา กิจกรรมร่วม โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ด้วยการเน้นจัดงานเสวนา เพื่อให้ผู้คนในเมืองได้มีโอกาสและพื้นที่มาพบปะพูดคุยกัน รูปแบบการจัดเสวนาของกลุ่มสายบุรีลูคเกอร์ จะใช้รูปแบบของงานที่เป็นเอกลักษณ์และน่าสนใจ โดยใช้ชื่องานเสวนาหลากหลายชื่อ เช่น รู้จักเมืองสาย สัมผัสเมืองสาย จัดการเมืองสาย และเปิดเมืองสาย ซึ่งในแต่ละงานจะมีแนวคิดและวัตถุประสงค์ในการจัดงานอย่างมีทิศทาง และที่สำคัญใช้ศิลปะและสื่อดิจิทัล เพื่อสื่อสารกับผู้คนในเมือง และนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งสันติสุข

แผนภาพที่ 1 แสดงแนวคิดวิธีการที่นำไปสู่เมืองสันติสุขของสายบุรี

ที่มา: Saiburi Looker (2558)

กลุ่มภาคประชาสังคมอื่นๆที่มีบทบาทในเมืองสายบุรีได้แก่ กลุ่มมุสลิมะฮ์(สตรี) ภายใต้การสนับสนุนของอิหม่าม ที่ระดมเงินทุนซื้อคฤหาสน์พิพิธภักดี อันเป็นโบราณสถานและแหล่งโยงยัดของ ผู้คนเข้ากับเมือง มาอนุรักษ์เป็นสาธารณสมบัติและเป็นพื้นที่สาธารณะ(Public Space) ซึ่งวิธีการในการ ระดมทุนของกลุ่มนั้น เป็นการกู้ยืมเงินโดยปราศจากดอกเบี้ย และการบริจาคของสมาชิก นอกจากนี้ยังมี กลุ่มกุ๊กย ซึ่งเป็นการรวมตัวของชาวจีนในเมืองที่ช่วยเหลือกุ๊กยสาธารณะภัยแก่ชาวเมือง

ประเด็นขับเคลื่อน

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากจะส่งผลกระทบต่อชีวิตและ ทรัพย์สินแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อทัศนคติของคนในเมืองที่แตกต่างไปจากเดิม คือ เกิดความหวาดระแวง หวาดกลัว ระหว่างชาติพันธุ์ และกระทบต่อความสภาพจิตใจ อันเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินชีวิต และการพัฒนาเมืองอีกด้วย

กลุ่มสายบุรีลูคเกอร์ (Saiburi Looker) เป็นกลุ่มที่เข้ามาช่วยแก้ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น มุ่ง สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสายบุรี ซึ่งได้นำ แนวคิดสำนึกเกี่ยวกับสถานที่ (Sense of place) อันเป็น การนำต้นทุนทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ ศิลปะ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ผู้คน ของสายบุรีมา ฉายภาพการรำลึกหวนหาอดีต ถึงความเจริญรุ่งเรือง ปฏิสัมพันธ์ของผู้คน ความเป็นพหุสังคมวัฒนธรรม ของเมือง เพื่อจูงใจให้คนเมืองเกิดสำนึกรัก ผ่านทางสื่อและศิลปะ ที่สอดแทรกอยู่ในทุก ๆ กิจกรรมที่ทาง กลุ่มจัดขึ้นสำนึกเกี่ยวกับสถานที่จึงมีศักยภาพสำคัญในฐานะแรงผลักดันสำคัญ และเป็นจุดโยงยัดให้คน เมืองสายบุรีสามารถขับเคลื่อนโครงการต่างๆให้บรรลุถึงเป้าประสงค์ในอนาคต

การวิเคราะห์

การวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงระบบ

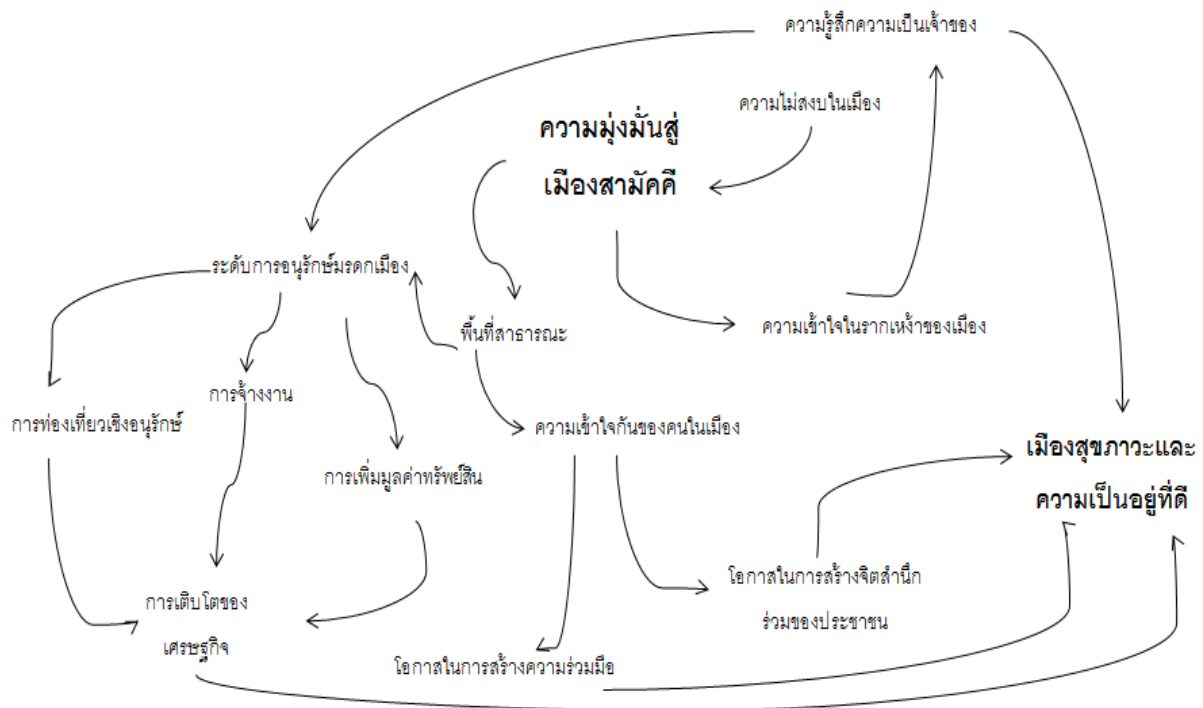
ในการศึกษาเมืองสุขภาวะในที่นี้ จะประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงระบบ (System Approach) ที่ พัฒนาโดย ICSU วิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นภาพเมืองสามัคคีสู่การสร้างสุขภาวะเมือง (แผนภาพที่ 2) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

เริ่มต้นจากการตั้งเป้าหมายความมุ่งมั่นสู่การเป็นเมืองสามัคคีกลมเกลียวกันของคนเมือง โดยเริ่มจากการที่ภาคประชาสังคมได้พยายามสร้างพื้นที่สาธารณะ (Public space) ของเมือง เช่น ร้าน น้ำชา สนามกีฬา ศาสนสถาน และคฤหาสน์พิพิธภักดี ให้คนในเมืองมาพบปะ สังสรรค์ และพูดคุยกัน การมีพื้นที่สาธารณะนั้นนำไปสู่ความเข้าใจกันของคนในเมืองผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งถูกจัดขึ้นมาใน ขั้นตอนดังกล่าว เช่น กิจกรรมรู้จักเมืองสาย สัมผัสเมืองสาย จัดการเมืองสาย เปิดเมืองสาย ซึ่ง กิจกรรมข้างต้นเป็นการนำสื่อศิลปะเป็นเครื่องมือหลักในการจัดกิจกรรม กิจกรรมข้างต้นนั้นเพิ่มโอกาส ในการสร้างความร่วมมือของคนเมือง อีกทั้งเป็นการเพิ่มโอกาสในสร้างจิตสำนึกร่วมของคนเมืองอีกด้วย

นอกจากพื้นที่สาธารณะแล้ว การมุ่งมั่นที่จะเป็นเมืองสามัคคีกลมเกลียวกันยังส่งผลให้คนใน เมืองเข้าใจในรากเหง้าของเมือง ทำให้คนในเมืองมีสำนึกความเป็นเจ้าของมากขึ้น สำนึกความเป็น เจ้าของนี้เอง เป็นตัวแปรสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์มรดกของเมือง มีการเงินระดมเงินทุนซื้อ

คฤหาสน์ฟิฟท์สกาย ซึ่งเป็นโบราณสถาน เพื่ออนุรักษ์ให้คงไว้เป็นสาธารณสมบัติของเมือง มีการศึกษาสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านเรือนในเมือง เป็นต้น การอนุรักษ์มรดกเมือง มีผลโดยตรงต่อการจ้างงาน อันเป็นการสร้างอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการอนุรักษ์อาคาร บ้านเรือน ฯลฯ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มมูลค่าอาคารและที่ดินโดยรอบอีกด้วย นอกจากนี้แล้วยังส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอนาคตอีกด้วย ทั้งการท่องเที่ยว การจ้างงานและมูลค่าทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นมีผลทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

แผนภาพที่ 2 แผนภาพแสดงอิทธิพลการเป็นเมืองสันติสุขเพื่อสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี

ที่มา: แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง (2559)

การวิเคราะห์ความยั่งยืนของการพัฒนาเมือง

เมืองสายบุรี มีศักยภาพในการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืนได้ด้วยการใช้จุดแข็งและโอกาสที่มีอยู่ ดังต่อไปนี้

1) จุดแข็ง

- การนำเอาสื่อ ศิลปะ และดิจิทัลกลุ่มที่นำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ และการจัดกิจกรรมต่างๆ
- การทำงานร่วมกับกลุ่มอื่นๆของสายบุรี ที่ได้รับความร่วมมืออย่างดี

2) โอกาส

- การตื่นตัวและโยยหาความอดีตของคนเมืองสายบุรี ความเป็นมลายูนิยม และความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ จิตวิญญาณของคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง
- การจัดกิจกรรมได้รับความสนใจจากสำนักข่าวระดับประเทศที่มาทำข่าว ซึ่งช่วยให้ประชาสัมพันธ์ให้คนนอกพื้นที่ได้รู้จักกลุ่ม

ในทางตรงกันข้าม เมืองสายบุรีก็มีจุดอ่อนและอุปสรรคที่อาจมาขวางกั้นการพัฒนาเช่นกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) จุดอ่อน

- โครงสร้างการจัดการภายในกลุ่มที่ยังไม่มีแบบแผนแน่นอน
- เงินทุนในการจัดกิจกรรมของกลุ่มเป็นเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

2) อุปสรรค

- ความรุนแรงในพื้นที่ เพิ่มความหวาดระแวงของคนในพื้นที่
- แนวคิดในการใช้ศิลปะ ที่นำมาให้เป็นเครื่องมือหลักในการทำกิจกรรมนั้นยังไม่เป็นที่ยอมรับในบางกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองสาย

การวิเคราะห์ความสำเร็จและความท้าทาย

การใช้สื่อ ศิลปะ และดิจิทัลมีเดีย มาใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรม ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ เพื่อสมานบาดแผลจากการเหตุก่อความไม่สงบ ทำให้คนทั้งที่อาศัยอยู่ในเมืองสายบุรี และที่อื่นๆ ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ประกอบกับการออกข่าวในโทรทัศน์ทำให้กลุ่มสายบุรีลูคเกอร์เป็นที่รู้จัก และเป็นที่ยอมรับมากขึ้น จนกลุ่มภาคประชาสังคมอื่นๆ เชิญทางกลุ่มให้จัดกิจกรรมในพื้นที่ของตน

แนวคิดของกลุ่มสายบุรีลูคเกอร์ที่นำศิลปะมาใช้ ซึ่งยังไม่เป็นที่ยอมรับของบางกลุ่มในเมืองนั้น ถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานที่จะต้องทำความเข้าใจกับกลุ่มนั้นๆ นอกจากนี้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นทำให้คนในพื้นที่ไม่ไว้วางใจกันระหว่างชาติพันธุ์ หากกลุ่มสายบุรีลูคเกอร์ยังไม่มีแบบแผนในการจัดการองค์กร การวางเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ของกลุ่มที่แน่ชัดในอนาคตทางกลุ่มอาจจะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างยั่งยืน อันเนื่องมาจากข้อจำกัดของงบประมาณของกลุ่มที่ยังคงต้องพึ่งพิงจากภายนอกเป็นหลัก

ผลลัพธ์ที่เกิดผลกระทบกับสังคม

การเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของคนเมือง และพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนสามารถจัดกิจกรรมภายนอกชุมชน

บ้านสวนกง ต้นแบบเมืองสุขภาวะกับระบบนิเวศชายฝั่งที่ยั่งยืน

ความเป็นมา

ปัจจุบันชายหาดที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์หลงเหลือเพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทยแล้ว เนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์ ทำให้หาดทรายอันมีคุณค่าหลายแห่งถูกกัดเซาะ ระบบนิเวศถูกทำลาย และทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลง ในทางตรงกันข้าม บ้านสวนกงอันเป็นชุมชนเก่าแก่ที่อาศัยอยู่บริเวณหาดบ้านสวนกงมากกว่าร้อยปี ยังคงเต็มไปด้วยทรัพยากรอันล้ำค่า ไม่ว่าจะเป็นป่าชายหาด พืชพรรณ สัตว์หายากและสัตว์ทะเล แต่ปัญหาที่เป็นเรื่องท้าทายคือ ภาครัฐจะเข้ามาลงทุนโครงการขนาดใหญ่และเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เช่น โครงการทำเรื่อน้ำลึก เป็นต้น ดังนั้น หากปล่อยปะละเลยการส่งเสริมการอนุรักษ์แล้ว อีกไม่นานบ้านสวนกงคงสูญสิ้นซึ่งทรัพยากรเช่นเมืองชายฝั่งแห่งอื่นอย่างที่เคยเป็นมา

ประเด็นขับเคลื่อน

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และภูมิปัญญาของชุมชนที่สะสมมานาน ทำให้มีนักเรียนนักศึกษาเข้ามาศึกษาเรียนรู้ความเป็นไปของธรรมชาติภายใต้ความสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่งที่บ้านสวนกงบ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้ พื้นที่แห่งนี้จึงเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งแก่การอนุรักษ์และเรียนรู้ แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมืองจึงได้นำเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ธรรมชาติให้แก่ชุมชน นั่นคือ การใช้พิพิธภัณฑสถานทางธรรมชาติเป็นตัวกลางในการสื่อสารเรียนรู้ระหว่างชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและคนภายนอก

การสร้างพิพิธภัณฑสถานทางธรรมชาติบ้านสวนกง เป็นโครงการนำร่องเพื่อแสดงการใช้งานพื้นที่หาดทรายอย่างสมดุล เป็นมิตรกับธรรมชาติ รักษาสมดุลของระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง เพื่อเป็นแนวทางพัฒนา ศึกษาและเรียนรู้พื้นที่หาดทราย และเฝ้าดูความเป็นไปของธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตบนหาดทราย อีกทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาวประมงมุสลิมที่มีแนวคิดและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจระบบนิเวศชายฝั่งและทราบประโยชน์ที่มนุษย์จะได้รับจากการอนุรักษ์พื้นที่แห่งนี้ พร้อมกับเป็นการกระตุ้นให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรชายฝั่ง อันจะส่งเสริมให้เมืองที่เต็มไปด้วยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีความยั่งยืน

การวิเคราะห์

การวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงระบบ

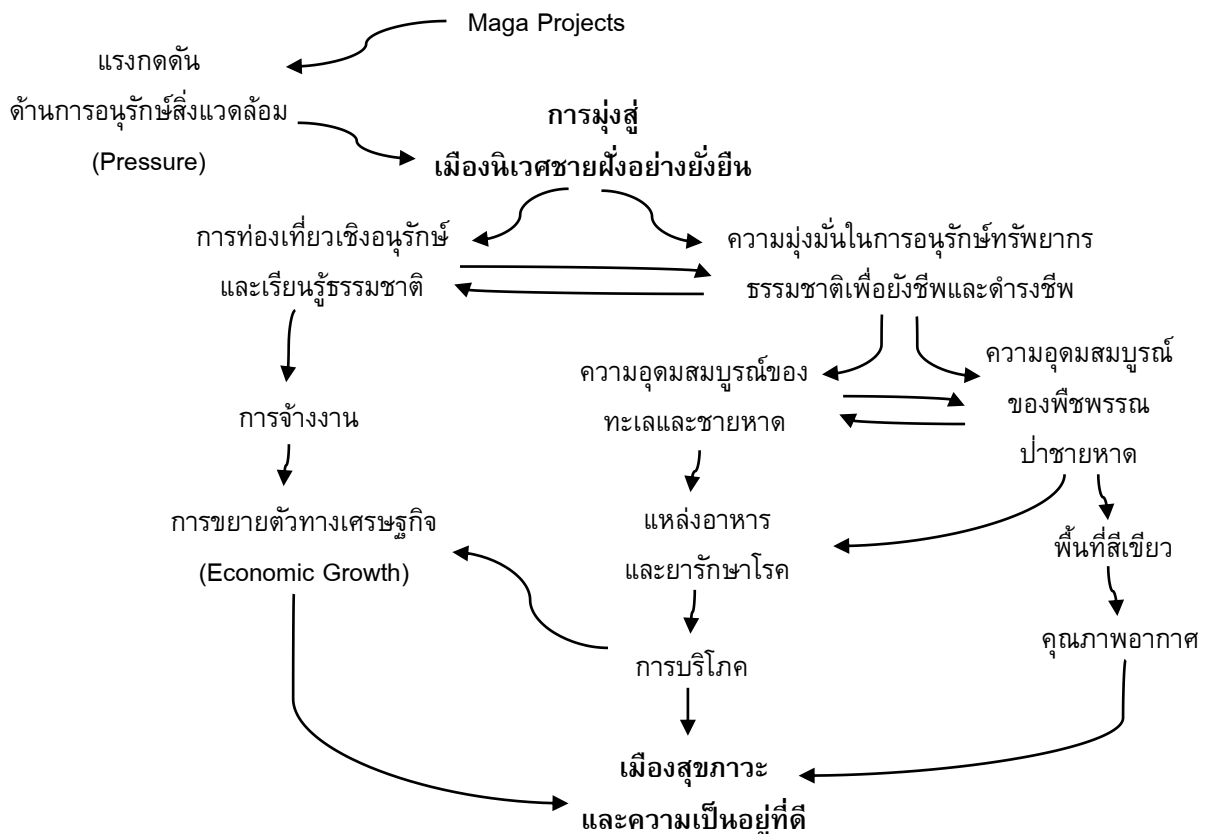
หากนำวิธีการเชิงระบบมาวิเคราะห์ว่า “เมืองนิเวศชายฝั่งจะนำไปสู่ความมีสุขภาวะและความ เป็นอยู่ที่ดีได้อย่างไร” ผ่านการใช้แผนภาพแสดงอิทธิพล (influence diagram) แล้ว สามารถอธิบายได้ ว่า จากเหตุการณ์ที่ภาครัฐวางแผนจะทำโครงการทำเรื่อน้ำลึกในพื้นที่บ้านสวนกง เป็นแรงผลักดันทำให้

ชุมชนในพื้นที่เกิดความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและส่งเสริมให้บ้านสวนกงเป็นเมืองที่มีระบบนิเวศชายฝั่งอย่างยั่งยืน โดยใช้พิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พร้อมกับการเรียนรู้อันล้ำลึกของธรรมชาติ และเป็นตัวส่งเสริมให้คนทั้งในและนอกพื้นที่มีจิตแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการยังชีพและดำรงชีพมากขึ้น

ในด้านการดึงดูดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พิพิธภัณฑ์จะเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนจากภายนอกเข้ามาเรียนรู้ถึงความจำเป็นของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีการจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าและบริการของท้องถิ่นจนเกิดเป็นตลาด ช่วยสร้างงานสร้างอาชีพให้คนในพื้นที่ ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและชุมชนมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ส่งผลให้คนในชุมชนมี**ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น**

ส่วนในด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ พิพิธภัณฑ์จะเป็นตัวสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แล้ว ยังช่วยคงความอุดมสมบูรณ์ให้กับทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งชายหาด ทะเล สันทราญ พืชพรรณและป่าชายหาด อันเป็นแหล่งอาหารและยารักษาโรคที่ปลอดภัย ทำให้คนเมืองมีอาหารสดใหม่จากทะเลได้รับประทานและมีสมุนไพรรักษาโรคจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้ใช้อยู่เสมอ อีกทั้งพืชพรรณและป่าชายหาดยังถือเป็นพื้นที่สีเขียวที่สร้างอากาศบริสุทธิ์ให้คนเมืองด้วย บ้านสวนกงจึงนับเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าทางร่างกายและจิตใจต่อคนเมือง อันจะส่งผลให้คนเมืองมี**สุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดีต่อไป**

แผนภาพที่ 1 แผนภาพแสดงอิทธิพลการเป็นเมืองนิเวศชายฝั่งสู่เมืองสุขภาวะและความเป็นอยู่ที่ดี

ที่มา: แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง (2559)

การวิเคราะห์ความยั่งยืนของการพัฒนาเมือง

บ้านสวนกง มีศักยภาพในการพัฒนาเมืองไปสู่ความยั่งยืนได้ด้วยการใช้จุดแข็งและโอกาสที่มีอยู่ดังต่อไปนี้

1) จุดแข็ง

- ชุมชนบ้านสวนกงเป็นชุมชนมุสลิมเก่าแก่กว่าร้อยปี อาศัยอยู่เป็นเครือข่ายครอบครัว มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแนบแน่น
- พื้นที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งสันทราย ป่าชายหาด และพืชพรรณ
- ทำเลที่ตั้งไม่ห่างไกลจากตัวเมืองมากนัก

2) โอกาส

- มีนักท่องเที่ยวที่สนใจชายหาดที่สมบูรณ์เพิ่มขึ้น
- มีสถาบันการศึกษาที่สนใจศึกษาชายหาดที่สมบูรณ์มากขึ้น
- แผนงานนโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาอนาคตของเมือง ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต ให้ความสนใจกับประเด็นการอนุรักษ์ชายหาด

ในทางตรงกันข้าม บ้านสวนกงก็มีจุดอ่อนและอุปสรรคที่อาจมาขวางกั้นการพัฒนาเช่นกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) จุดอ่อน

- ชุมชนมีขนาดเล็ก กำลังคนมีน้อย
- เศรษฐกิจชุมชนพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก
- ที่ดินเป็นที่ดินสาธารณะ ไม่มีกรรมสิทธิ์ชัดเจน

2) อุปสรรค

- การพัฒนาถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ทำเรื่อน้ำลึก
- พื้นที่อาจได้รับผลกระทบจากปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งจากหาดบริเวณใกล้เคียง
- นักท่องเที่ยวที่ไร้คุณภาพอาจเข้ามาทำลายทรัพยากรธรรมชาติ
- ประมงพาณิชย์คุกคาม ทำให้ปลาลดน้อยลง
- คนภายนอกเข้ามาสร้างสิ่งปลูกสร้างริมหาด

การวิเคราะห์ความสำเร็จและความท้าทาย

เนื่องจากพื้นที่มีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก ชุมชนและภาคประชาสังคมจึงใช้พื้นที่แห่งนี้เป็นแหล่งรวมตัวของผู้คน สร้างเป็นศูนย์เรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกให้คนอนุรักษ์ชายหาด เช่น การจัดงานส่งเสริมการอนุรักษ์ “อะบัยฮมะ” การจัด

ทัศนศึกษาและอบรมเกี่ยวกับชายหาด ตลอดจนใช้เป็นพื้นที่เสวนาเวทีสาธารณะ กิจกรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติบ้านสวนกง นอกจากนี้ บ้านสวนกงยังได้รับความร่วมมือจากองค์กรภายนอกในการส่งเสริมการอนุรักษ์ชายหาดกับการพัฒนาเมือง

ชุมชนได้รับแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่จากการต่อต้านเปลี่ยนเป็นในแนวทางการส่งเสริม ภาคประชาสังคมหันมาทำงานในทิศทางส่งเสริมซึ่งกันและกันมากขึ้น โดยเริ่มจากการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัย เช่น เทศบาลตำบลนาทับ กรมทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในหลายด้าน ทั้งด้านการเมือง ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านสังคม และจงใจให้คนภายนอกเห็นคุณค่าของพื้นที่แห่งนี้มากขึ้น

ผลลัพธ์ที่เกิดผลกระทบต่อสังคม

บ้านสวนกงเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติแห่งหนึ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่งและการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ไม่ให้สูญสิ้นไปกับเม็ดเงินลงทุนจากภายนอก เพื่อให้ที่แห่งนี้ยังคงเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพรที่ปลอดภัย พร้อมทั้งมีอากาศบริสุทธิ์ให้คนเมืองได้บริโภค ส่งเสริมให้เมืองมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติบ้านสวนกงจึงเป็นตัวผลักดันและสนับสนุนให้บ้านสวนกงคงความอุดมสมบูรณ์ต่อไป